

Paraguay. Ministerio de Educación y Cultura

Cuadernillo de trabajo para el/la estudiante.
Trabajo y Tecnología. Ñandekatupyryve haġua ñane rembiapópe.
6º Grado EEB
2011

Queda hecho el depósito que establece la Ley N° 1328/98

TODOS LOS DERECHOS RESERVADOS © 2011
Ministerio de Educación y Cultura

Industrias Gráficas Nobel S.A.

Impresión - 2011

Asunción - Paraguay

Queda prohibida cualquier forma de reproducción, transmisión o archivo en sistemas recuperables del presente material, ya sea para uso privado o público, por medios mecánicos, electrónicos, electrostáticos, magnéticos o cualquier otro, total o parcialmente, con o sin finalidad de lucro, salvo expresa autorización del Ministerio de Educación y Cultura.

Presidencia de la República del Paraguay

REPÚBLICA DEL PARAGUAY

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CULTURA

Luis Federico Franco Gómez

Presidente de la República del Paraguay

Horacio Galeano Perrone

Ministro de Educación y Cultura

Juana Oilda Ortega

Viceministra de Educación para la
Gestión Educativa

Alejandra Noelí Bogarin Benítez

Viceministra de Educación para el
Desarrollo Educativo

Rosa Beatriz Agüero Villamayor

Directora General de Educación
Inicial y Escolar Básica

Nancy Oilda Benítez Ojeda

Directora General de Currículum,
Evaluación y Orientación Educativa

Ficha técnica**Nancy Oilda Benítez Ojeda**Directora General de Curriculum,
Evaluación y Orientación.**Lidia Manuela Fabio de Garay**Jefa del Departamento de Apoyo a la
Implementación Curricular en Medios Educativos**Edgar Osvaldo Brizuela Vera**

Jefe del Departamento de Diseño Curricular

Nidia Esther Caballero de Sosa Jefa del Departamento de
Evaluación Curricular**Rosalía Diana Larrosa Nunes**Jefa del Departamento de
Investigación Curricular**Elaboradores**

Miryan Anabella Sena Ferreira (Coordinadora)

Gladys Zunilda Giménez Aquino

Marcelo Adrián Lezcano Benítez

Versión Guaraní Diana Miguela Riquelme de Jara
Eusebio Orlando Herмосilla Alviles
Liz Josefina Recalde de Nuñez
Loida Mongelós de HerмосillaLidia Manuela Fabio de Garay
María Esther Rossanna Centurión
María Teresa Orué Marecos
Nancy Oilda Benítez Ojeda**Revision y ajustes**Andrea Carolina Samudio
Maura Graciela López Jara**Diseño y Diagramación**

V́ctor Ramón López Amarilla

ÑE'Ē ÑEPYRŪ

Mitã'i, mitãkuña 6° gradogua:

Ministerio de Educación y Cultura guive niko rojepy'apy vokoieténte nderehe. Roipota niko nde, ára ha ára, ndekatupyryve rehóvo, tanearanduve. Roikuaa niko upevarã nde reñeha'ãmbaiteha ha avei tekotevēha nepytyvõ ne mbo'ehára ha, mba'érepa anichéne, tereguereko avei umi tembipuru iporãporãvéva.

Umi tembipuru apytépe niko oĩ pe aranduka. Añetehápe niko, kóva tuicha oipytyvõ mbo'epykuéra oñemopyenda ha imbareteve haḡua. Upéva ohechakuaávo, Ministerio de Educación y Cultura péina omoĩ nde pópe ko aranduka nepytyvõtava ehechauka haḡua mba'eichaitéma ndekatupyry rehóvo.

Ko aranduka niko omoirũ umi programa pyahu ojepurúvahina ko'áḡa rupi mbo'ehaokuérape. Ha, ehechataháicha áḡa, ojehai mokõi ñe'ême, nderehehápe. Nde, guarani ne ñe'êteéramo, upéicharamo remba'apóta pe guaraníme ojehaihápe, ha katu castellano ne ñe'êteéramo, remba'apóta castellanope ojehaihápe.

Ko aranduka niko ikatu eipuru mbo'ehaópe ha ikatúnte avei regueraha nde rógape emba'apove haḡua rehóvo heseve. Nde rogayguakuéra nepytyvõta embohasa haḡua umi marandu ha tembiaporã ko arandukágui nde kuatiahaípe.

Ajeruremíta ndéve eñangareko porãmi haḡua ko aranduka rehe, ani embyaítei. Áḡa ary oútavape, ambue nde rapicha oikétava ko mbo'esyrýpe oipurujeýta kóva ko aranduka.

Opavave ko aranduka roguépe rejuhúta hetaite mba'e nemoarandu ha nembohesape'avétava. Emba'apóvo rehóvo ipype he'ívape ha'etéichata ndéve ku reñembosaráiva reikóvo. Py'ýikena eipuru ha... eipurupaitékena!

Nde rayhuhára.

V́ctor Ríos Ojeda
Ministro de Educación y Cultura

Ko'ã ta'anga ohechaukáta ñandéve ñane rembiaporã

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha mba'épa ojehupytyse upe mbo'epy rupive.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oñepyrũha mbo'epy.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha marandu mbo'epy rehegua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha reikuaa hağua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha mandu'arã.

Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñane año.

Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñane irũ ndive.

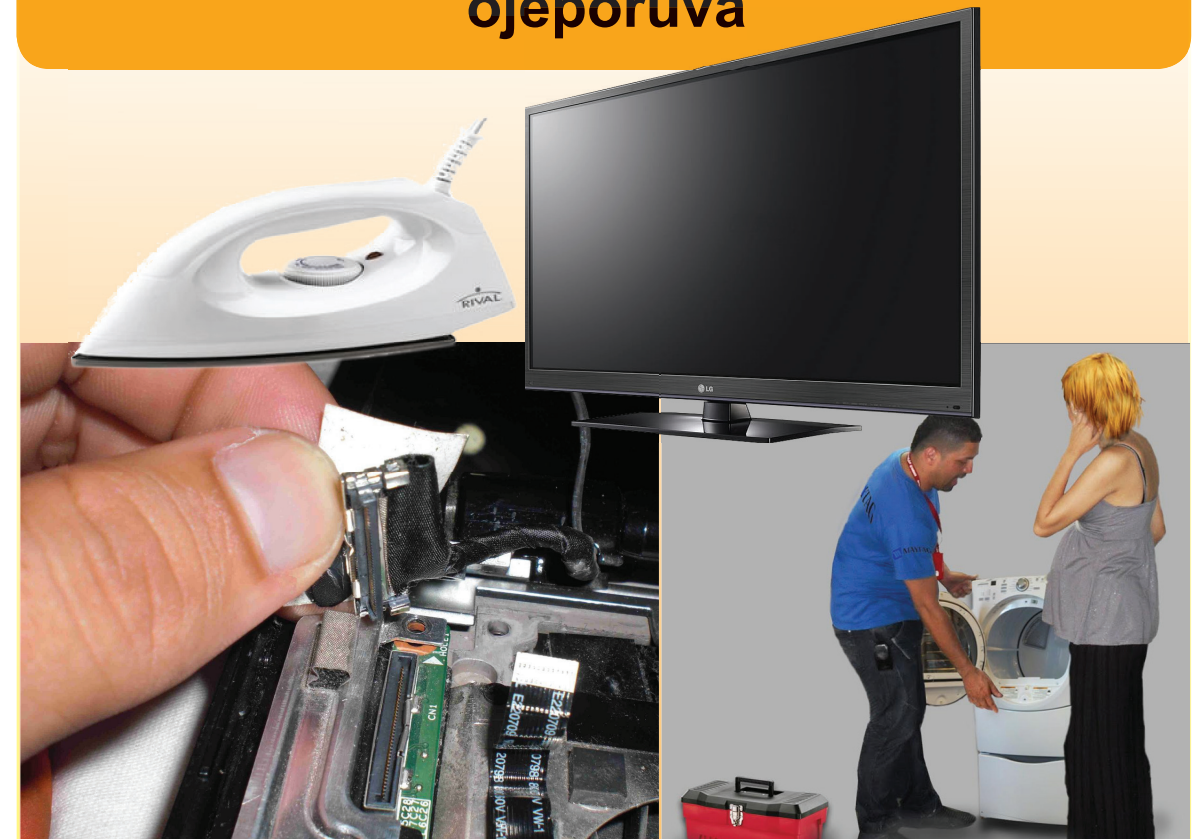
Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñande rogaygua ndive.

Ko arandukápe rejuhúta

Mbo'epy aty	Mba'épa jaikuaáta	Togue
Mbo'epy aty I Técnica ha tecnología ogapýpe ojepurúva.	Mba'éichapa iñambue ohóvo umi tecnología ogapypegua	10
	Mba'éichapa jaipuruva'erã electrodoméstico térã artefacto ogapegua.	14
	Mba'éichapa ñañangarekova'erjaipurúvo artefacto ha elemento ogapegua	20
	Mba'éichapa ikatu ñadesarma peteĩ artefacto ñande rogapegua	25
Mbo'epy aty II Técnica ha tecnología ñemitỹ ha mymba ñemoña rehegua	Mba'éichapa oñeindustrialisa umi producto agropecuario	34
	Mba'éichapa oñeindustrialisa yvakuéra	38
Mbo'epy aty III Técnica ha tecnología informática rehegua	Mba'épa ogueru hapykuéri tecnología ojepurúva oñeindustrialisa hağua opai-chagua producto	47
	Umi navegador ojepurúva internetpe.	52
	Mba'épa oguereko ha mba'erãpa ikatu jaipuru umi navegador internetpegua	58
	Correo electrónico	68
	Corre electrónico jepuru	73

Mbo'epy aty I Técnica ha tecnología ogapýpe ojeporúva

Mba'épa ojuhupytyse

- Ojeporeka marandu rehe oikuaa haġua mba'éichapa iñambue ohóvo tecnología ogapýpe ojeporúva.
- Omombe'u mba'épa ojeapova'erã ikatu haġuaicha ojepuru peteĩ electrodoméstico ha artefacto ogapypegua.
- Oipuru norma seguridad rehegua ojepuru haġua artefacto ha elemento ogapypegua.
- Omombe'u mba'eichaitépa oñedesarma ha oñemoĩ jey hendápe peteĩ artefacto térã elemento ogapypegua.
- Oipuru umi procedimiento básico oñedesarma ha oñemoĩ jey haġua hendápe peteĩ artefacto térã elemento ogapypegua.

Mba'éichapa iñambue ohóvo umi tecnología ogapypegua

1. Ajesareko ta'angakuéra rehe.

2. Ambohovái ko'ã porandu ajesarekóvo umi ta'anga rehe.

- Mba'épepa ojoavy umi ta'anga.
- Mba'erãtepa jaipuru kosina.
- Ndéve ġuarã, iporãpa electrodomestico kuéra iñambue ohóvo. Mba'érepa.
- Nde piko reikuaa ambue electrodoméstico ogapypegua iñambueva'ekue avei ohóvo.

Aikuaa haġua

Tecnología ogapypegua iñambue ohóvo

Pe tecnología niko ko'ãġa rupi ñanepytyvõ ñande rógape, ha avei umi empresa tupi térã ambue oñemba'apohápe. Jajesarekokuaa umi electrodoméstico ñande rógape ko'ãġa jaguerekóva mba'éichapa ñanepytyvõ jajapo pya'eve haġua ñane rembiapo ko'ëkoëmegua.

Ko'ãġa rupi, umi aparatokuéra térã artefacto jaipurueterei ogapýpe. Opaichaguareíma voi ko'ãġa rupi oĩ. Michíva, ipya'evéva ha avei iporãve ohóvo hikuái.

Siglo XIX guive niko oñeñepyrũ ojejapo heladera, lavarropa, kosína, plancha ha mba'e. Ymave katu, ojepuruva'ekue plancha ha ao mbovyvya añónte.

Ko'ãġa rupi jaguereko avei ventilador, calefón, bomba y jahupi haġua ha hetaitereive mba'e. Ko'ã mba'e ñanepytyvõ jaiko porãve haġua.

Ko'ã aparatokuéra niko ñanepytyvõ. Ha upéva iporãite. Áġakatu oñembyai vove heta jey ndaikatuvéima jaipuru ha oiko chuguikuéra yty. Pévare, ko'ãġa rupi hetaita oĩ yty yvy ape ári.

Iporãite avei jajesareko pe tembiapo ojejapóva ogapýpe tuichaite mba'eha. Upévare, jahechakuaava'erã ha ñamomba'eva'erã tembiapo ogapypegua. Ha ñande avei, jajapótarõ peichagua tembiapo, jajapova'erã hekopete, osẽ porã haġuáicha ñandéve.

3. Ambohovái ko'ã porandu

- Mba'étepa he'ise tecnología.
- Ndéverõ ġuarãpa ñanepytyvõ umi artefacto ko'ãġa rupi jaguerekóva ñande rógape jajapo pya'eve haġua umi tembiapo ogapypegua.
- Mba'éichapa ikatu jajapo opa mba'e ogapýpe jaipuru'yre ko'ã artefacto. Mba'épa ndaikatumo'ái jajapo.

4. Jahaíta peteĩ informe jahechauhápe mba'éichapa umi artefacto ogapypegua iñambue ohóvo. Upevarã jajapóta ko'ã mba'e:

a. Jaiporavóta mba'érepa ñañe'ëta: kosína, lavarropa, heladera, térã ambue.

ã. Jahekáta marandu CRApe térã ambue hendápe ikatutahápe jajuha kuaapy ñaikotevéva.

Reikuaápa...

Tecnología ja'évo oikehína umi kuaapy ha avei umi aparatokuéra ha mba'éichapa jaipuru jajapo haġua ñane rembiapo.

Chemandu'a:

Tecnología niko ñanepytyvõ jajapo haġua opa mba'e, ha péicha rupi jaiko porãve. Jaipurúramo umi artefacto tecnología ome'ëva ñandéve, jaipuruva'erã katujete mba'e porãrã. Aníkema jaipuru jajapo haġua ivaíva.

ch. Jahaíta porandu ñanepytyvõtava ko tembiapópe. Ikatu ñaporandu: araka'épa ojejapo ypyra'e pe artefacto, mba'éichapa iñambue ohóvo, tuichápa ojoavy pe ojejapo ypyeteva'ekue ko'āgaguágui, ha mba'e.

e. Jahecha ko'ā porandúpa añetehápe ñande ñambohovaise ko tembiapo rupive.

ê. Jahecha moõpa ikatu jajuhu marandu térã kuaapy ñaikotevêva. Ikatu jaheka arandukápe, opa ambue jehaipyrépe; ikatuvói avei Internetpe jaheka.

g. Jaiporavo mba'éichapa ñahesa'yijóta umi kuaapy jajuhúva. Ikatu jajapo síntesis, mapa conceptual, resumen ha mba'e.

ġ. Ñahesa'yijo kuaapy jajuhuva'ekue.

h. Jahai informe. Ñane rembiapo oguerkova'erã:

- Portada (tembiapo réra, mbo'ehao réra, ñande réra, mbo'esyry, ary, ha mba'e).
- Ñe'ẽ ñepyrũ (mba'épa ojejaporaka'e, mba'érepa ha mba'éichapa ojejapo).
- Jehupytyséva.
- Mba'épa ojejuhu.
- Ñe'ẽpaha.
- Arandukakuéra ojehechava'ekue.
- Ambue mba'e omoĩrúva ñane rembiapo (ikatu foto, ha mba'e)

j. Jahechauka ñane rembiapokue. Upevarã ikatu jaipuru cartel térã ambue mba'e ñanepytyvõtava.

Reikuaápa... Jajapo haġua síntesis, tekotevê:

- Ñamoñe'ẽ pe jehaipyre.
- Jahecha mba'e téma rehepa oñe'ẽ.
- Jahechakuaa mba'eichaitépa pe jehaipyre retepy.
- Jahaiguy umi kuaapy iñimportantevéva.
- Jahaikuaa umi haipyvo ykére mba'érepa oñeñe'ẽ upépe.
- Jahai pe informe ñamombe'úvo mba'éichapa iñambue ohóvo pe tembipuru jaiporavova'ekue.

5. Jajapo peteĩ encuesta ñane pehẽnguekuérape jahecha haġua mba'éichapa iñambue umi artefacto jaipurúva ñande rógape. Upevarã jajapóta ko'ā mba'e:

a. Jaiporavóta peteĩ artefacto: plancha, heladera, lavarropa, térã ambue.

â. Jahai porandu ñambohovaiséva. Ikatu ãichagua:

- Ymaitépa mba'éicha pe plancha. Ha umi ko'aġaguáva.
- Mba'éichapa yma ojejapo ani haġua oñembyai umi hi'upykuéra. Ha ko'áġa rupi mba'éichapa jajapo.
- Mba'épa ojepuru oñehendu haġua purahéi yma. Ha ko'áġa.
- Mba'éichapa ymaite jaikuaa mba'épa oiko oparupiete. Ha ko'áġa.
- Ambue porandu.

ch. Jajapo umi porandu ñande rogayguakuérape ha jahai umi mba'e ha'ekuéra omombe'úva ñandéve.

e. Ñamohenda porã umi kuaapy.

6. Ambue árape, ñamombe'u ñane irũnguérape umi mba'e jaikuaava'ekue ko tembiapo rupive.

Reikuaápa...

Jajeporeka haġua marandu rehe, jajapokuaa ko'ā mba'e:

- a. Jaiporavo peteĩ tema.
- â. Jahai porandu. Upépe ja'éta mba'emba'épa jaikuaase.
- ch. Jajeporeka marandu rehe.
- e. Ñahesa'yijo umi marandu jajuhuva'ekue.
- ê. Jahai pe informe.

Mba'éichapa jaipuruva'erã electrodoméstico térã artefacto ogapegua

1. Ama'émíta ko'ã ta'anga rehe.

2. Ambohovái ko'ã porandu.

- Mba'épa ahecha ko'ã ta'angápe.
- Mba'épa ko'ã electrodoméstico apytégui reguereko nde rógape.
- Mba'erãpa ojepuru ko'ã artefacto.

Aikuaa haġua

Mba'éichapa omba'apo peteĩ plancha

Ñande rógape ñamohembysevéramo pirapire tekotevẽ ñañangareko mba'éichapa jaipuru opaichagua electrodoméstico jaguerekóva guive. Jajogua vove peteĩ electrodoméstico ñaha'arõ chugui omba'apo porã avei oiko are porã. Ko'ã mba'e niko ndajajuhúi peteĩ marcape térã umi componente oguerekóva umi artefacto rehe, uvei jahupytyta jaipurúramo hendaitépe ha ñañangareko porãramo hesekuéra.

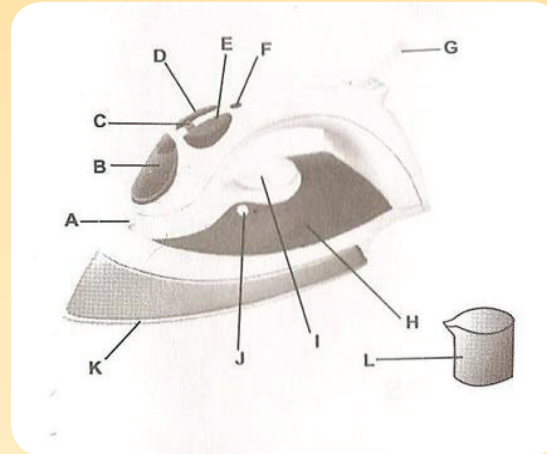
Umi electrodoméstico niko oguereko itiempo límite oiko haġua avei peteĩteĩ iñambue ojoehegui, upévare tekotevẽ ñamoñe'ẽ ha jajapo he'ihachaite jehaipyre oúva katuete hendive jajoguávo oiko areve haġua. Ñanemandu'ava'erã opaichagua electrodoméstico ndaha'eiha opa árape ġuarã, ha katu ñañangarekóramo hesekuéra oikove arevéta ha omba'apo porãvéta avei. Nañañangareko porãramo hesekuéra, pya'eve ikatu oñembyai, upéva ojehu mbohapy mba'ére ha'éva: noñemopotĩ haguére, ndojepurukuaái térã oñemoambue haguére voltaje sistema eléctrico rehegua.

Plancha niko electrodoméstico ojepuruvéva ogaha rupi, oiko porã haġua tekotevẽ jajapo ko'ã mba'e: jaikuaa umi mba'e heseguáva, ñamoñe'e aranduka oúva jepi hendive jajogua vove jaikuaa haġua mba'éichapa jaipuruva'erã, avei ñamopotĩ hendaitépe ha jajapouka jepi chupe mantenimiento.

Ñamombe'u mba'épa jajapova'erã oiko porã haġua plancha a vapor.

a. Mba'empa'épa oguereko plancha a vapor

- A) Juru atomizador rehegua “spray”
- B) Oñemoĩ haġua y.
- C) Regulador vapor rehegua.
- D) Votõ osêha rupi vapor
- E) Votõ atomizador spray rehegua
- F) Tesape techaukaha.
- G) Cable rehe oñangarekóva.
- H) Tanque y rehegua .
- I) Perilla temperatura ojeahusta haġua.
- J) Votõ oñemopotĩ haġua ijehegui.
- K) Base acero inoxidableguáva.
- L) Vaso medidor.

ã. Mba'éichapa jaipuruva'erã plancha a vapor.

Ñaguenohẽ plancha oñeñongatuhágui, ñande pojái cable rehe ha jajesareko oĩporãpa, avei pe perilla jahechakuaava'erã oĩ porãpa, upéicha avei jajesarekova'erã pe base acero inoxidable rehegua ipotĩpa ha isỹipa oñe'enchufa mboyve upe aparato.

Ñamoĩ haġua ipype y, plancha ñamoñembo'y-va'erã, jajesarekova'erã noĩripa enchufado, jahupi itápa ha upéi ñamoĩ y tekotevẽva ohechaukaha peve marcador, ha upéi ñamboty.

Ñambosako'i mesa ñaplancha haġua ha plancha ñamoĩ soporte ári oĩva mesa ru'ãme, jagueru ao ñaplanchátava ha upéi ñaenchufakuaáma pe plancha.

Ñamoñe'ẽ pe ao ñaplanchátava etiqueta oĩva jepi ijajúrare térã ijyképe, jaikuaa haġua mba'e temperaturapa oguerekova'erã pe plancha ani haġua jahapy ao.

Reikuaápa...**Jaipuru vove plancha****jahechakuaava'erã ko'ã mba'e:**

- Ñamoĩva'erã pe termostato jahechakuaávo mba'eichagua aópa ñaplancháta.
- Anítei ñamokã ao he'õva plánchape.
- Jaipuru plancha oñenchufa guive.
- Ñambyaty ao ñaplanchátava.
- Ani jaheja plancha enchufe rehe, upéicha ñañangarekóta ñande rekove rehe ha jaipuru mbovyvéta energía.

Ñambojere upe selector temperatura rehegua ohechaukahápe ao oñeplanchava'erã. Oĩ niko plancha oguerekóva tesape hendýva haku jave ha oguéva oġuahẽ jave temperatura ojeiporavóvape.

ch. Plancha a vapor ñemopotĩ ha ñeñangareko.

Ñaplanchapa rire, ñadesenchufa plancha, jahupi y renda tapa ñaguenohẽ haġua y hembýva, ikatu jaityvyro'imi oñehẽmba haġua y chugui ha upéi ñamoĩ jey hendápe.

Plancha iký'áramo ñaplanchapa rire, ñambohasava'erã hese tataindy iguy rehe haku aja ha ñamopotĩ mandyju pehẽnguépe ojeipa peve chugui ky'a.

Mba'éichapa ñaplanchakuaa**a. Jaipurúramo plancha a vapor**

- Ñamoñembo'y pe plancha.
- Ñaenchufa pe plancha ha upéi ñambojere dial temperatura rehegua. Haku ñepyrũ vove hendýta tesape. Ogue vove ohechaukáma plancha haku porãha avei ikatúma jaipuru.
- Ñambojere pe regulador vapor rehegua ha perilla oahustáva upe tenda jaipotahápe.
- Pe vapor osêta katuite plancha oñemoñeno jave oñeplancha haġua.

ã. Ñaplanchátaramo jaipuru'yre vapor.

Upevarã ñamoĩva'erã votõ orreguláva vapor ohechaukahápe, ani haġua pe vapor osẽ, ha katuite ñaenchufa vove hendýta tesape ha upéicha jave ikatúma jaipuru.

3. Ajesareko ta'angáre ha ambohovái porandu.

- Replanchamapara'e nde ao. Upéicharamo, mba'éichapa rejaporaka'e.
- Iporãpa jaipuru koichagua electrodoméstico ñande rógape. Mba'érehepa.

4. Ahai amombe'úvo mba'éichapa jaipuruva'erã plancha a vapor.**5. Ahai marandu ha ipype amombe'u mba'érehepa tekotevẽ jaipuru he-ndai-tépe oimeraéichagua electrodoméstico oiko porã haġua.****6. Ñamombe'u mba'éichapa jaipuruva'erã oiko porã haġua peteĩ electrodoméstico ñande rógape ojeipuruvéva. Upevarã jahechakuaa ko'ã mba'e:**

- Jaiporavo peteĩ electrodoméstico.
- Jahechakuaa mba'emba'épa oguereko.
- Ñamombe'u mba'éichapa peteĩteĩ umi mba'e oguerekóva.
- Jahai ñamombe'úvo mba'éichapa ojeipuruva'erã upe electrodoméstico jaiporavova'ekue.

7. Ñañomongeta mba'éichapa jaipuru electrodoméstico ogaháre jahechakuaávo ko'ã mba'e:

- Mba'épepa oipytyvõ.
- Mba'érehepa iporã jaguereko ñande rógape.
- Mba'érehepa tekotevẽ jaipuru porã.
- Jahechauka ñane irũnguérape ha mbo'ehárape marandu jaguerekóva.

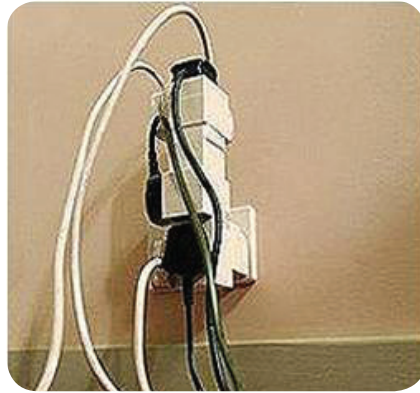

Mba'éichapa ñañangarekova'erã jaipurúvo artefacto ha elemento ogapegua

1. Ajesareko ta'angakuérare.

2. Ambohovái ko'ã porandu.

- Oĩ porãpa pe mitã ojavóva ta'angápe. Mba'érehepa.
- Oĩ porãpa ñaenchufa heta mba'e peteĩ toma corrientepe. Mba'érehepa.

Aikuaa haġua

Jaipurúramo oimeraëichagua artefacto eléctrico ñande rógape iporã jajesareko mba'éichapa tekotevẽ jaipuru, ani haġua ojehu mba'evéichagua ibaíva, ikatúgui ojehu oimeraë mba'e ha heta jey oñeimo'ã'ỹre oĩ omanóva.

Jaipurúta vove electrodoméstico ñande rogapegua iporã jajesareko ko'ã mba'ére:

- Ñadesenchufava'erã katuete umi aparato jaipurupa rire.
- Jaipuru guante ha sapatu oguerekóva caucho térã goma, umíva niko aislante.
- Herramienta jaipurúva oguerekova'erã mango de protección.

- Ñamba'apo mboyve ñamonguejy llave general e-nergía eléctrica rehegua.
- Jaipuru jave artefacto eléctrico ñañamba'apoiva'erã tenda hykuehápe térã pynandi, péicha avei ñande po nahe'õiva'erã.
- Jajapoukava'erã mantenimiento umi artefacto eléctricope.
- Ñadesenchufava'erã pe artefacto eléctrico jaipe'a haġua chugui foco térã lámpara.
- Jaipurúta vove triple peteĩ toma corriente rehe, naiporã ñaenchufa hese heta artefacto, upéva niko ikatu ojapo corto circuito.
- Ñadesenchufáta vove peteĩ artefacto eléctrico ñaguenohẽ pe enchúfegui, anítei jahekýi cáblegui.
- Pe toma corriente eléctrica rehegua ñamoĩ mitã ohupyty'ỹ haġuáme.
- Ñamoambue cable eléctrico ojepiróramo ha anítei ñamoĩnte hese cinta aislante.
- Ñamopotĩ mboyve peteĩ electrodoméstico ñadesenchufa.
- Nañamoingeiva'erã mba'eveichagua metalguiguáva enchufe ryepýpe.
- Jajesareko oĩpa electrodoméstico hakueteréiva, ñadesconecta ha jahechauka máva oarreglakuávape orrevisa haġua.
- Ñadesenchufa artefactokuéra ára pochy terã ama vai jave.
- Jajesareko anítei jaheja plancha térã estufa eléctrica enchufado jaipurupa rire, ikatúgui oiko corto circuito.
- Ñañangareko ani ojo'a ojehe umi cable eléctrico ikatúgui hakupa ha okapu.

Reikuaápa...

Norma niko umi mba'e jajapova'eráva katuete jahupyty haġua peteĩ mba'e. Ikatu avei ja'e ha'eha tape tekotevẽha rupi jaha ñaġuahẽ haġua peteĩ hendápe.
http://monteriaenclases.blogspot.com/2011_05_01_archive.html

5. Ñamoha'anga mba'emba'épa jajapova'erã oikóramo accidente electricidad rehegua.

6. Ñañomongeta ñemoha'anga rehe ha ñamombe'u mba'érehepa tekotevẽ jaipuru hendaitépe artefacto ha elemento ñande rogapegua.

7. Jahai peteĩ regístrope umi mba'e tekotevẽva jajapo ani hağua oiko accidente jaipurúvo artefacto ha elemento ñande rogapegua.

	Katuete	Nameméi	Araka'eve
Aipe'a heladera rokẽ pynandi.			
Apoko aparato eléctrico po he'õ rehe			
Adesconecta aparato amopotĩ mboyve			
Adesconecta energía eléctrica aguenohẽ hağua foco lámparagui.			
Adesconecta artefacto eléctrico aipurupa rire.			
Añeha'a anítei aenchufa heta artefacto eléctrico peteĩ toma corriente rehe.			

8. Agueraha umi mba'e ahaiva'ekue mbo'ehakotyẽ ahechauka hağua mbo'eharape ha che irũnguẽrape. Amarka heta rire he'ihápe nameméi térã araka'eve, ame'ẽ che ñe'ẽ añeha'ãtaha ajapo umi mba'e tekotevẽva ani hağua oiko accidente.

Añeha'ãta aipuru hendaitépe .....

.....

.....

Mba'éichapa ikatu ñadesarma peteĩ artefacto ñande rogapegua

1. Ñañembosarái telaraña upevarã jajesareko mba'épa jajapova'erã:

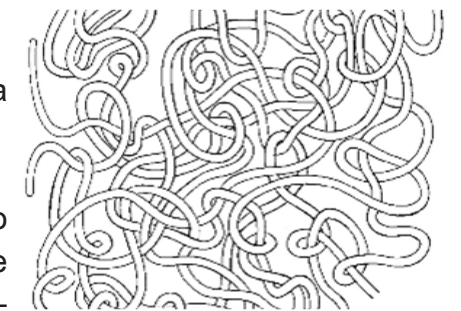
Mba'épa ñaikotevẽ:

Ovillo lanaguigua térã liña.

Mba'épa jajapóta:

a) Ñañembo'y joa jajapóvo peteĩ apu'a mbo'ehára pytyvõ rupive.

ã) Mbo'ehára ome'ẽta peteĩ temimbo'épe upe ovillo lanaguiguáva térã ambueichagua hilo ýrõ liña; upe temimbo'e he'iva'erã héra avei peteĩ electrodoméstico térã artefacto ogapegua réra ha'e oipuruvéva.

ch) Temimbo'e oguerékova hilo térã liña ipojaiva'erã hu'ã rehe ha omombo ambue iñirũme, upéva ojoko hilo ipópe ha upéi omombo jey pe ovillo ambue iñirũme, upekuévo ha'ekuéra he'iva'erã héra ha ambue electrodoméstico réra.

e) Upéicha ojejapova'erã opavave opyta peve enlazado peteĩ telarañaicha.

ẽ) Ojejapopa rire ko tembiapo, ipahaite oguerékova pe ovillo ome'ẽ jeyva'erã iñirũ ome'ẽva'ekuẽpe chupe, upekuévo he'iva'erã umi mba'e iñirũ he'iva'ekue; ambuéva ojapojeyva'erã upéicha, oñeğuahẽ meve omoñepyrũva'ekuẽpe upe ñembosarái.

2. Ñambohovái ko'ã porandu :

a. Mba'érehepa jaiporavo umi electrodoméstico ja'eva'ekue.

ã. Mba'éichapa jaipuru umi mba'e ñande rógape.

ch. Mba'éichapa ñañeñanduraka'e ñembosarái aja.

4. Amombe'u mba'épa ajapova'erã katuete adesarma haġua peteĩ plancha eléctrica.

5. Ahai peteĩ marandu amombe'uhápe upe che aimo'áva mba'érehepa tekotevẽ jaikuaa mba'éichapa ñadesarma avei ña'arma jey peteĩ artefacto térã elemento ñande rogapegua.

6. Ñamombe'u mba'éichapa ñadesarmava'erã ha upéi ñamoĩpaite jey hendápe peteĩ artefacto ñande rogapegua avei mba'emba'épa jahechakuaava'erã katuete. Upevarã jajesareko ko'ã mba'ére:

- Jaiporavo peteĩ artefacto jaguerohoryvéva ñadesarma ha ña'arma jey haġua.
- Ñaporandu peteĩ electricista oikóva ñande távape mba'épa jajapova'erã ñadesarma haġua ha upéi na'arma jevy haġua peteĩ artefacto jaiporavova'ekue.
- Jahai umi mba'e he'íva guive ñandéve jajapo haġua.
- Ñaporandu chupe mba'emba'épa jahechakuaava'erã ñadesarma vove peteĩ artefacto, avei ñamohenda jey vove umi pehẽngue.

Mba'éichapa ñamohendava'erã peteĩ artefacto ogapegua

1. Ajesareko ta'angáre.

2. Ambohováí ko'ã porandu:

- Mba'épa ahecha ta'angápe.
- Aguerekópa ko mba'e che rógape.
- Mba'erãpa ojepuru.

Aikuaa haġua

Prolongador

Heta jey ñaenchufase electrodoméstico peteĩ hendápe ha jahechakuaa upe hendápe ndaiporiha peteĩ toma corriente upéva jajapo haġua.

Ñaenchufa haġua umíchagua tendápe niko oĩ elemento auxiliar ha'éva pe prolongador, kóva rupive ikatu ñaconnecta red electricáre ha upekuévo ohasáma energía umi electrodoméstico térã aparátape oĩva mombyry toma corrientegui.

Umi prolongador ikatu jajapo ñande rógape térã jajogua ojeapopyre. Jajapótaramo ñande rógape iporã jaguereko peteĩ proyecto tecnológico. Techapyrã, jaikuaáta ko'áña mba'emba'épa jahechakuaava'erã jajapo haġua peteĩ prolongador, upevarã jahechakuaáta umi fase técnica proyecto tecnológico rehegua.

Fase 1ha.**Ñaplanifica mba'éichapa ikatu jajapo prolongador**

- Jaiporavo mba'eichagua prolongador jajapóta.
- Jahechakuaa mba'emba'épa jajapova'erã prolongador jajapo aja.
- Jahai mba'eichagua herramienta ñaikotevẽ jajapo haġua peteĩ prolongador:

- Destornillador.
- Tornillo.
- Pinza ñekytĩ rehegua térã cortapluma.
- Cable térã cordón eléctrico 2mm rehegua.
- Buscapolo.
- Ficha toma corriente.
- Ficha macho.
- Ficha hembra.
- Cinta aisladora.

Fase 2ha.**Jajapo prolongador:**

Ko fásepe, jajapóta péicha:

- Ñamba'apóta mesa ári térã ambue mba'e ojepysóva ári.
- Ñamoĩ mesa ári umi mba'e jaipurutáva guive ñamba'apo aja.
- Pe cable ñaikytĩ jaipotaháicha ipuku pe prolongador, upéi jaipuru cortapluma térã pinza jaipe'a haġua pe plástico mokõive cable púntagui.

Reikuaápa...

Prolongador niko extensión ojejápo va cable ha fichagui (macho ha hembra).

Chemandu'a:

- Ko tembiapo jajapo aja jahechakuaava'erã:
- Anítei ñaenchufa prolongador opa mboyve ñane rembiapo.
    - Tenda ñamba'apoha ndahykieiva'erã.
  - Jajesareko anítei ñañekytĩ umi herramienta reheve ñamba'apo aja.
  - Ñamokã porãva'erã ñande po ñamba'apo mboyve.

- Pe ficha macho ñadesarma jaiprurúvo peteĩ destornillador. Ñandepojái peteĩva cable punta oguerekóva mokõi hĩlore, upéva ñambojere tornillo ficha macho reheguáre ha jajopy hatã porã destornillador rupive. Upéi ña'arma jeýta pe ficha.

- Upéi jahupi ambue cable punta ha ñambojere hilo pe ficha hémbre.
- Jahecha jevy upe conexión jajapova'ekue oĩ porãpa jaipurúvo peteĩ buscapolo.
- Ñamopotĩ tenda ñamba'apohague ha ñaongatupaite umi herramienta jaipuruva'ekue.

Fase 3ha

- Jahechakuaa oĩ porãpa pe prolongador jajapova'ekue.
- Jahechakuaa oi porãpa umi conexión prolongador rehegua, ojoaju porãpa.
- Jaipuru jaikuaa haġua oikópa térã nahániri pe prolongador.

3. Jajapo peteĩ portalámpara. Jahechakuaa pe fase técnica proyecto tenológico rehegua.**4. Ñamombe'u pe jahasa'akue jajapo aja portalámpara.****5. Ñañomongeta mba'éichapa jajapova'erã peteĩ portalámpara ha ñamombe'u avei mba'éichapa jaipurukuaa.**

Mbo'epy aty II Técnica ha tecnología ñemitỹ ha mymba ñemoña rehegua

Mba'épa ogehupytyse

- Omombe'u mba'éichapa ha mba'épa ojepuru oñeindustrialisa haġua umi producto agropecuario.
- Oipuru procedimiento tecnológico básico oindustrialisa haġua umi producto agropecuario.
- Ohechakuaa mba'éichapa pe tecnología oipytyvö oñeindustrialisa haġua umi producto agropecuario.

Mba'éichapa oñeindustrialisa umi producto agropecuario

1. Ama'ẽ ko ta'angáre:

2. Ambohovái ko'ã porandu:

- Mba'éichapa oiméne ojejapo péva pe producto ho'úva kuñataĩ.
- Eikuaápa mba'épa ikatuve ojejapo yvakuéragui. Emombe'umína.

Reikuaápa...

Industria ja'éramo ñañe'ehína opa mba'e ojejapóva rehe ñamoambue haġua peteĩ materia prima peteĩ producto jejapopyrépe.

Aikuaa haġua

Mba'éichapa oñeindustrialisa

Ymaite guive ha ko'áġa peve oñeindustrialisa umi mba'e ja'úva. Hetaite pirapiréma ojepuru ojehechakuaa haġua mba'épa ikatu oñeindustrialisa, mba'emba'épa oñeikotevẽ, mba'éichapa ikatu oñeñongatu ha mba'eichagua aparátopa ojepuruva'erã. Péicha, ko'áġa rupi ojeikuaa heta mba'e. Ojeikuaa ojejesarekova'erãha pe materia prima rehe.

Avei ojejesarekova'erã mba'éichapa pe materia prima iñambue ohóvo oiko haġua chugui peteĩ producto hi'upyrã, ha avei ojejesarekova'erã mba'éichapa oñeñongatukuaa upe producto ha mba'eichagua aparátopa oñeikotevẽ.

Umi hi'upyrã jajoguáva pérupi niko heta mba'éma ohasa oġuahẽ meve ñande pópe ha hetaite mba'apohára katuete oiméne opityvõ osẽ porã ha heterei haġua. Oĩ pe ombyatýva materia prima, oĩ ogueraháva upéva fábrica peve; pe fábricape oĩ tapicha omomba'apóva umi makinakuéra, oĩ avei ojesarekóva osẽ porãpahína ohóvo pe tembiapo, oĩ upéi oipurúva ambue aparáto ombohyru haġua, oĩ ambue tapicha ohecháva mba'épa he'íta pe mba'e ryrúre; oĩ tapicha ogueraháva pe producto oñeñemutahápe, upépe oĩ jey hetaite mba'apohára. Ha péicha, oġuahẽ ñande pópe yogurt, mermelada, dulce de leche, ha mba'e.

Ñane retãme niko iporãiterei pe yvy ñañemity haġua. Sa'inte jaguereko industria. Upéva, heta jey umi yvakuéra térã ambue materia prima ojepuru oje'u haġua peichaiténte. Upéva niko iporã. Áġa katu, iporãiteva'erã avei oñeindustrialisáramo ha ikatu ojehepyme'ẽ oparupiete. Techapyrã: pe mango iporãite ja'u. Oguereko vitamina A ha C, avei calcio, fósforo ha hierro. Iporãiteva'erã avei oñeindustrialisáramo umi mango hembýmava, ndaikatuvéimava ja'u anítei yva porãite oñehundiparei. Upevarã ñaikotevẽ industria rehe jajapo haġua hetaite hi'upyrã mángogui: helado, mermelada, jugo, salsa ha mba'e.

Jahechamína techapyrã:

Jajapokuévo ambue hi'upyrã mángogui, jahechakuaava'erã ko'ã mba'e:

- **Jaiporavova'erã:** umi mango ojeputáva hi'aju porãva'erã, ndorekóiva'erã yso'i térã ambue mba'e. Iporãva'erã umi yva.

- **Jajoheiva'erã.** Umi yva jeporavopyre jajoheiva'erã. Upevarã, jaipurúta y oguerékova cloro. Upéva ojukáta umi microbio mimi ikatúva oĩ umi yva rehe ha avei omopotĩ porãta. Upéi, jajohéi jeýta y potĩme jaipe'apaite haġua chugui pe cloro.

- **Ñambyakuva'erã:** péva jajapo ikatu haġuáicha jajukapaite umi microorganismo nomanoiva'ekue cloro reheve. Avei, péicha ñamohu'ũ pe yva ha ojei chugui hyakuãvai mba'éro.

Ikatu:

1. Japoi yva ytakúpe ha ñambopupu.
2. Ikatu ñamotimbo hese ytaku.

- **Ñaikytĩ ha jaipirova'erã.** Jaiporova'erã pe mango ñande poitépe voi. Upéi ñaikytĩ.

- **Ñambohykuva'erã.** Umi mango oñekytĩva'ekue ñambohasava'erã peteĩ despulpador rupive. Upévagui oséta peteĩ pure, ha pe pure upéi ñambohasáta kolador rupi.

- **Ñambyaku jeýta.** Peteĩ mba'yru oñemboty porãvape (olla itápa porãva) japoíta mango rykue ha ñambyakúta ohupyty peve 95° C, 10 aravo'i aja. Jaipyvumimiva'erã pe mango rykue ñambyaku aja.

- **Ñamoĩkuaa aditivo.** Oĩ niko producto ikatúva ñamoĩ pype oipytyvõtava oiko areve haġua pe producto. Haku aja ñamoĩkuaa peteĩ producto aditivo ha jaipyvu porã isarambipaite haġuáicha.

Reikuaápa...

Ñane retãme tekotevẽ ñamombarete industrialización ikatu haġuáicha jaguereko heta producto ñane retãme voi ojejapova'ekue.

- **Ñamoho'ysã.** Jaipurukuaa y ho'ysã porãva ikatu haġuáicha ñamoho'ysã pe mango rykuere. Upéi, ñañongatukuaáma mba'yru ipotĩporãvape.

- **Ñambohyru.** Ñambohyrútaramo ñañemu haġua, jajapova'erã hakukuére. Jaipurukuaa envase plástico. Upéva ha pe itápa ipotĩverava'erã.

3. Ambohovái ko'ã porandu:

a. Mba'éichapa ojejapo peteĩ materia prima oñeindustrialisáramo.

ã. Nde piko he'úma producto ojejapova'ekue mángogui.

ch. Mba'épa oiméne ñaikotevẽ ñane retãme jaguereko hetave haġua industria.

4. Ajapo peteĩ esquema térã peteĩ mapa conceptual ahechauka haġua mba'épa ojejapova'erã mango oñeindustrialisáramo.

5. Ajeporeka webpe ko'ã mba'e rehe:

- Mba'emba'épa jajapokuaa yvakuéra rehe ha mba'éichapa.

- Mba'éichapa oñekuave'ê opaichagua ñemuhã rupi.

- Mba'éichapa oñemosarambi umi mba'e.

- Ambue mba'e iporãva jaikuaa.

Mba'éichapa oñeindustrialisa yvakuéra

1. Ajesareko ko'ã tangáre.

2. Ajesarekopa rire, ambohovái ko'ã porandu.

- a. Mba'épa reimo'ã ojapoha tekovekuéra umi yva omono'õva'ekuére.
- ã. Mba'emba'e producto ojejapo térã osẽ umi yvakuéragai.
- ch. Moõitépa oñeindustrialisa yvakuéra rehegua.

Aikuaa hağua

Oĩ técnica artesanal ha técnica industrial oñeindustrialisa hağua yvakuéra.

Heta tekove oñeporandu mba'épa umi técnica producción rehegua ojeipurúva umi tembí'upe ára ha árape oje'úva. Pe industrialización aja oñeporanduva'erã katuete ko'ã mba'e: Mba'éicha ojapóta, oñemoambuéta, mba'éicha ojeguereko arevéta ha mba'éicha oñeñongatukuaáta yvakuéra. Ojejapo hağua ko'ã mba'e oñeikotevẽ umi técnica artesanal ha industrialgua.

Técnica artesanal ha'e umi ojeipurúva osẽ térã ojejapo hağua producto. Upevarã ojeipuru umi mba'e oĩva ñande távape ha ndahetai ojejapóva.

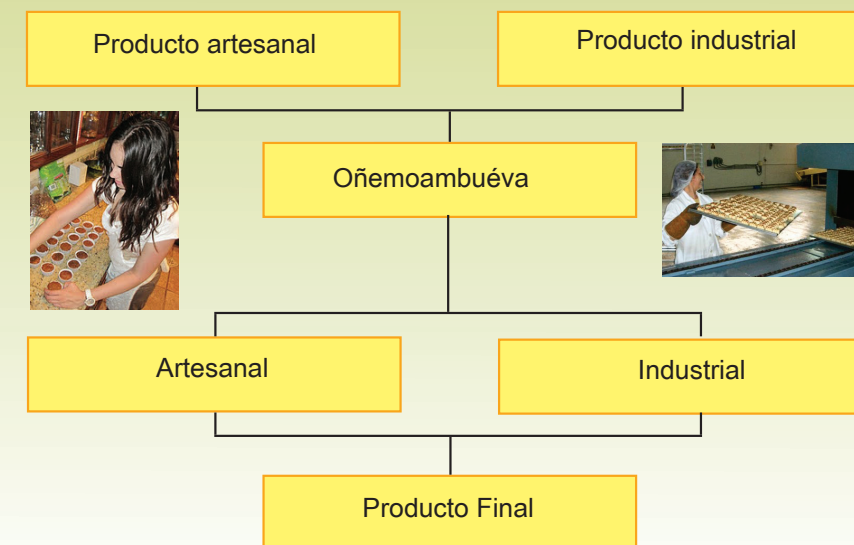
Pe producción artesanal ojejapova'erã ñande po rupive ha avei ojeipuru ambue tembipurukuéra ikatúva ha'e licuadora, kuimbe, kyse ha ambue mba'e, ojejapo aja pe materia prima.

Umi técnica industrial oikotevẽ katuete umi máquinaria tuicháva ojeipurúva umi planta industrialha rupi.

Ojejapokuévo umi producto industrial tembí'u rehegua oikotevẽ ojeipuru umi proceso hasyvéva, ojapo hetahaguére ha oñeñongatu areve hağua. Pe proceso aja ojehecha ko'ã mba'e: mba'éichapa ojeipuru conservante ani hağua oñembyai tembí'ukuéra; upévare heta empresa omba'apóva tembí'ukúerare omoĩ producto oguerekóva heta químico (colorante, saborizante, aromatizante, ha hetave mba'e) ojehecha porãve hağua ha oje'use hağuaícha voi.

Ko esquema rupive jahechakuaáta mba'éichapa ojeipuru umi técnica producción rehegua pe industrialización omba'apóva tembí'ure:

Técnica producción rehegua ojeipurúva pe industrialización omba'apóva tembí'ure.

3. Amombe'u mba'emba'e técnica producción rehegua ojeipurukuaa pe industrialización ojejapokuévo tembí'ukuéra.

4. Ambohovái ko'ã porandu.

a. Mba'érepa oñeikotevẽ ojeipuru avei ambue tembipurukuéra ojejapo haġua umi produccióm artesanal.

ã. Iporãvépa ja'u umi producto artesanal térãpa mba'e.

Chemandu'a:
Proyecto tecnológico oñepehe'a mokõi hendápe hérava fase tecnológica ha fase técnica.

5. Jajapo peteĩ industria casera michĩmi yvakuéra rehegua. Upevarã ikatu jaipuru proyecto tecnológico, ojejapóva kóicha.**a. Fase tecnológica.****a.1. Ejesareko moõpa ojejapóta ha mba'épa oñeikotevẽ:**

Ojeipuruva'erã yvakuéra oĩva guive ñande távape. Upevarã ikatu ojejapo pe industrializació mba'e he'ẽ ha ambue mba'e.

a.2. Mba'emba'épa ehechakuaava'erã oñeikotevẽha

Ahai mba'emba'épa aikotevẽ ha mba'éichapa aguerekokuaa umi mba'e aikotevẽva ajapo haġua pe producto.

Aiporavo mba'e yvápa aipurúta (ojejapo haġua ko proyecto: mango, frutilla ha arasa).

a.3. Amombe'u temimo'ã

Amombe'u mba'éichapa ojejapo, oñeñongatu ha oñeñemu umi producto.

Upevarã oñembyaty aty'ipe ñambaapo haġua. Ikatu ejesareko ko techapyrãre.

	Ajapóta	Mboy aravópe ajapopáta	Ambohyrúta	Avendéta
Aty 1ha	Mango rykuere.	5 aravo	5 aravo	1 árape
	Frutilla rykuere kamby ndive.	5 aravo	5 aravo	
	Arasa rykuere			

	Ajapóta	Mboy aravópe ajapopáta	Ambohyrúta	Avendéta
Aty 2ha	Mba'e he'ẽ arasagui.	5 aravo	5 aravo	1 árape
	Mermelada frutillagui.	5 aravo	5 aravo	
	Mermelada mán-gogui	5 aravo	5 aravo	

a.4. Ajeporeka marandu rehe.

Aheka aranduka réra oñe'ẽva mba'ére jakaruva'erã hekopetépe, oguerékóva yvakuéra ojeipurúva industrializació mba'e porã oguerúva hendive.

a.5. Mba'éichapa ikatu ñambohovái térã ñamohenda porã.

Aiporavo umi mba' e oñemohenda porãva ko techapyrãme: Mboy yva rykue ha mba' e he'ë jajapóta. Aiporavo mba'épepa ambohyrúta avende haġua. Upéva apytépe ikatu aipuru vaso térã copa amoĩ haġua yva rykue ha mba' e he'ë ojejapova'ekue ikatu amoĩ mba'yru oguerékóva oñemboty haġua.

Ko'ãichaguápe ikatu ñambohyru producto jajapopa rire.**a.6. Mba'éicha rupípa jahechakuaáta jahupytyséva.**

- Mba'épa jajapo umi yva jaguerékóvagai ñande róga rupi.
- Mba'épa ja'use yvágui. Mba'érepa.
- Mba'éichapa jakakuaa ja'úramo yva.
- Mba'eichagua produccióm dulce rehegua avei oĩ ñane retãme.
- Mba'epa ñanderape jokova'ekue ñande proyecto jajapo haġua. Mba'épa umíva.
- Mba'éichapa ñañeñandu jajapóvo ñande proyecto.

ã. Fase Técnica**ã.1. Jahechakuaava'erã mba'éichapa jajapóta.**

Ko'ápe ikatu jajeporeka aranduka cocina reheguápe umi mba'e oñeikotevêva ha técnica ojeporúva ojejapo haġua pe producto ojeporavóva.

Aty 1ha		
Yva rykue		
Mango rykue Mba'épa oñeikotevê:	Frutilla rykue kambýre Mba'épa oñeikotevê:	Arasa rykue Mba'épa oñeikotevê:
12 mango aju oje'oramóva. Y 1 l 6 naranja rykue. Asuka.	Kamby 1 l 1 Kg frutilla jepo'oramóva. 6 cucharada asuka.	1 Kg arasa aju. Y 1 l 5 cucharada asuka.

ã.2. Jajapo katu:

Ko'ápe ojehecha mba'éichapa jajapóta pe producto.

Aty 1ha**Mango rykue****Mba'éichapa jajapóta:**

Jaipiro umi mango kyse hãimbévape, ñañangarekova'erã anitei ñanekytĩ. Jaho'o'o ha jalikua y, naranja ha asuka ndive.

Frutilla rykue kamby rehe**Mba'éichapa jajapóta:**

Jajohéi porã ype frutillakuéra.
Jaipé'a hoguekuéra.
Ñamoĩmbaite umi ingrediente licuadora vásope
ha jalikua 2 térã 3 minuto aja.
Ñamoĩ jajapova'ekue ho'ysã porã rire peteĩ
cópape.

Arasa rykue**Mba'éichapa jajapóta:**

Jajoheipa porã arasakuéra.
Jaipiropaite ha ñaikytĩ mbytépe.
Ñaha'ỹi'ombaite.
Ñamoĩ pe pulpa y ha asuka reheve licuadorape vásope,
ha jalikua 2 térã 3 minuto aja.
Upéicha jaguereko arasa rykue he ha inutritívova.

Aty 2ha.**Mango rehegua mermelada****Mba'éichapa jajapóta**

Jaipiropa mangokuéra ha naikytĩ michĩ porã hykupa
nunga haġuáicha, ñamoĩ hendive limón ha asuka. Ja-
heja topytu'u'imi heladerape. Ambue árape ñamoĩ chupe
vainilla ha michĩmi asuka, ñamoĩ peteĩ japepópe ha ñam-
bojy tata ndahakuetéivape, jaipyvu peteĩ cuchara yvyrá-
guiguávape, hesakã ha hatãmavo ohóvo ikatúma ñamoĩ
peteĩ mba'yru ipotĩ porãvape.

Dulce arasaguiguáva**Mba'éichapa jajapóta**

Jaiporúta umi arasa ndahi'ajuetereíva gueteri; ñaikytĩ mbyte
rupi, ñamopotĩ, jajohéi, ñaha'ỹi'ombaite ñamoĩ peteĩ japepópe
ha ñambopupu'imi.
Jahykue'o ha upéi japesa ñamoĩ haġuáicha asuka opesáva ara-
sa. Ñamoĩ asuka añónte peteĩ japepópe ha ñambo'y ojaho'ipa
peve, jaheja topupu'imi ha upéi japo'i pype arasa. Jaheja opupu
mbeguekatu iñapovõ meve asuka.

Mermelada frutílagui**Mba'éichapa jajapóta**

Jaipé'a chugui hogue ha hakã'i. Ñaikytĩ pe frutilla
michĩmimi, ñamoĩ asuka ha limón rykue peteĩ
japepópe ha ñambopupu mbeguekatu, jaipyvu
patulápe sapy'amimi hyp'ũ meve. Jahehávo
patula oĩha japepo ruguaitépe oĩma ko mba'e,
ojýta 30 aravo'i jave. Ñamoĩ haku reheve peteĩ
mba'yrúpe, ñamboty hatã porã ha ñambopupu
baño maríape 15 aravo'i aja.

ã.3. Jajapo control jahecha haġua calidad.

- Ko'ápe jahechakuaa jajapópa hendaitépe pe técnica jajapo haġua jugo ha dulce yvakuéragui.

Mba'éichapa ikatu oje'esterilisa mba'yrukuéra:

- Mba'yrukuéra oje'esterilisa haġua ojepuru y taku oñedesinfecta haġua, upe rire umi mba'yrúpe ikatu oñemoĩ dulce ha mermelada ojejapopyréva.
- Oñemoĩ mba'yrukuéra ýpe ha upéi tata ári opupu peve. Upéicha ojejapo ojejuka haġua vicho'ikuéra térã microbio.
- Oñedesinfecta rire ojetapa porã. Ojejapo haġua ko'ã mba'e tekotevẽ ñande po ipotĩ ha ikatúramo jaipuru guante goma rehegua, japokóramo po ky'a reheve ikatu oñekontamina.

Mbo'ehaópe ñambosako'i peteĩ feria ha upépe ñaikuave'ẽ umi producto jajapova'ekue.

6. Jajapo producto kambyguiguáva. Upevarã, jahai peteĩ proyecto tecnológico.

7. Ñañomongeta umi mba'e jaikuaa pyahúva industrialización artesanal yva rehegua rehe ha jahechakuaa mba'éichapa ikatu ñamoñepyrũ pe “pequeña industria casera”.

8. Ñañomongeta jaikuaa pyahúvare ñande rogayguakuéra ndive ha jajapo avei hendivekuéra umi dulce, mermelada, jugo ha mba'e.

Chemandu'a...

Jaikuaa haġua mba'épa oguereko umi frasco térã mba'yrú, ikatu ñamoĩ he-sekuéra rótulo. Avei, umi rótulo rehe iporãta jahaíramo araka'épa ñambohyru ha araka'e pevépa ikatu oje'u (techapyrã: fecha de envasado 30-09-2011 ha fecha de vencimiento 30-10-2011). Upéicha jajapóramo ikatúta ja'u jajepy'apy'ýre avei nañanembyaimo'ái. Umi jehai oĩva rótulo rehe ani haġua ojei ohasa aja arakuéra térã ojepoko jave mba'yrukuérare, ikatu ñambohasa hi'ári vela esperma rehegua.

Mba'épa ogueru hapykuéri tecnología ojepurúva oñeindustrialisa haġua opaichagua producto.**1. Ajesareko ta'angakuérare.****2. Ambohovái porandukuéra.**

- Mba'épa ahecha ta'angakuérare.
- Mba'eichagua tecnologíaapa ojehechakuaa mokõive ta'anga ñepyrũeteguápe.
- Mba'épa ogueru hapykuéri ñande rekohápe ha tekovekuérare tecnología ojepurúva oñe'industrialisa haġua opaichagua producto. Mba'érehepa.

Aikuaa haġua**Efecto avance tecnológico rehegua**

Ko'ãġa rupi, ojehechakuaa mba'éichapa hetave ohóvo pe producción agropecuaria, upéva upéicha ojeipurúgui pe tecnología ha, heta mba'e ipyahúva, maquinaria, avei umi agroquímico hi'upyrã apópe, ko'ã mba'e tuicha oipytyvõ mba'apópe ha ombohetave pe producción avei rendimiento.

Tekotevẽ niko hi'upyrã apo oñemopyrenda py'ýive pe proceso tecnológico rehe, upéva he'ise, ojeipuru katupyry ojehekávo mba'éichapa ikatu ojepuru porãve umi recurso jaguerokóva voi avei ojeheka ipyahúva.

Tecnología niko oipytyvõ producción agropecuáriape, tekotevẽ jahechakuaa umi tembiapo ñemitỹ ha mymba ñemoñapegua omomborياهو yvykuéra ha, avei ikatu omongy'a ysyrykuéra. Pe desequilibrio ecológico ojuháva ojejápo tembiapo ñemitỹ rehegua tekohápe, ogueru ñembyai hendive avei oñemuña mymbachu'i opaichagua ombyaíva ñemitỹnguéra. Umi mymbachu'i oñehundi haġua ojejápo pe biocida (plaguicida, herbicida, insecticida, bactericida), ko'áva ha'e sustancia ikatúva ohundi avei opaichagua ka'avo térã mymba.

Umi biocida ojuka opaichagua mymbachu'i upekuévo ogueru hendive ko'ã mba'e vai:

- Ombyai pe equilibrio ecológico ohundĩgui opaichagua especie ndaha'éiva ñemitỹ térã mymba ñemongakuaa rehegua.
- Oike pe cadena alimentáriape umi consumidor primer orden rehegua rupi, taha'e herbívoro, ha upéi ombyai tekovekuérape.
- Ombohasy tekovekuérape oguerékova intoxicación térã dermatitis, upéva ojehu oje'úvo ka'avokuéra ojeपुरuva'ekue hesekuéra biocida oñeñemitỹramo guare.
- Ysyrykuéra oñemongy'apa.

Umi fertilizante niko, sustancia química industriakuéra oja'póva ohupytykaségui yvykuérape nutriente, taha'e juky nitrogenada, fosfatada térã potasio, calcio, magnesio ha azufre, ko'áva omoporáseve ñemitỹnguéra hetave haġua pe productividad vegetal.

Yvy, aire ha y oñemongy'a ojeipurúgui fertilizante ha upéicha ko'ã mba'ére:

- Chokokuekuéra oipuru hetaiterei ha hendape'ỹ, umi fertilizante ñemitỹnguérape.

Reikuaápa...

Umi biocida ikatu sustancia química sintética ka'avoguiguáva térã microorganismo ojeipurúva ojejoko térã oñehundi haġua, opaichagua organismo ikatúva ombyai térã ombohasy tekovekuérape.

- Mba'éichapa oñemosarambi umi fertilizante ñemitỹnguéra tuichávape.

Umi nitrito oíva fertilizántepe ikatu omoñepyrũ mba'asykuéra, peteíva pe cáncer.

Umi avance tecnológico ko'aġagua tekotevẽ oipuru proceso nombayaimo'áiva ñande rekoha, avei toipytyvõ ani haġua oñembyai umi recurso material ha energético yvy arigua jaipurúva oĩgui temikotevẽ opa'ỹva.

Problema ñane retãme oíva niko noñemombaretéi industrialización producto agropecuario rehegua, ikatu haġuaicha ojeipuruve tecnología ha investigación, upekuévo hetave haġua umi producto elaborado oñeikuave'éva mercadokuérape, avei oñeñangarekove térã oñemoporáve recurso natural jaguerékova.

3. Ambohovái ko'ã porandu.

- Mba'éichapa oipytyvõ tecnología producción agropecuariape.
- Mba'épa ojapo ñande rekoha rehe umi avance tecnológico.
- Mba'épa ojapo umi recurso natural rehe biocida jepuru.
- Mba'épa ojapo producción agrícola rehe fertilizante jepuru.

4. Jaheka momarandu CRA mbo'ehaopeguápe térã biblioteca ñande távape oíva, ikatu avei internet pe ko'ã mba'e rehegua:

- Pesticida, plaguicida ha fertilizante ojeipuruvéva ñane retãme.
- Mba'e vaípa ogueru pesticida, plaguicida ha fertilizante jepuru.
- Biotecnología agrícola (biotecnología verde).

Reikuaápa...

Umi avance tecnológico ogueru hapykuéri heta mba'e vai yvy jaikohápe ġuarã. Umíva apytépe oĩ: Deforestación. Yvykuéra, ysyrykuéra ha ñane atmósfera oñemongy'a. Pe calentamiento global. Michĩve ohóvo pe capa de ozono. Lluvia ácida. Yvykuéra iperõmba ndojeipurúgui hendaitépe ñemitỹrã ha mymba ñemongakuaarã.

Chemandu'a**Ahai haġua informe tekotevë:**

- Aiporavo moñe'erã.
- Aguenohë momarandu
- Amombyky momarandu.
- Ahai ñe'ëpaha.

Jahechakuaa ko'ã mba'e:

- a) Ñañomoirũ atýpe jahechakuaávo pe tema.
- ã) Jahai moñe'erã oñemombe'uhápe upe tema ojeiporavova'ekue rehegua.
- ch) Jahechauka ñane rembiapo, upevarã jaipuru recurso visual.

5. Jaha chokokue oikóva ñande távape rendápe térã peteĩ ingeniero agrónomo rendápe.**5.1. Jaipuru peteĩ encuesta.**

Upevarã ahechakuaa ko'ã porandu:

- Oĩpa tecnología ojepurúva produccióm ñemitý ha mymba ñemongakuaa reheguápe. Mba'eichaguápa.
- Mba'eichagua beneficiopa ome'ë umi tecnología ojepurúva ñemitý ha mymba ñemongakuaa reheguápe.
- Mba'épa ojejavova'erã anive haġua oñembyai yvykuéra tecnología jepuru ru-pive.

5.2. Jahai peteĩ marandu ha upéi jahechauka ñane irũnguérápe avei mbo'ehárape.

Mbo'epy aty III

Técnicá ha tecnología informática rehegua

Mba'épa ojuhupytýse

- Ohechakuaava'erã explorador térã navegador ojepurúva Internetpe.
- Oipurukuaava'erã umi explorador térã navegador ikatu haġuáicha oíke webpe.
- Ohechakuaava'erã umi elemento básico correo electrónicope ojepurúva.
- Ohechakuaava'erã mba'erãpa ojepuru pe correo electrónico.
- Oipurukuaava'erã umi elemento básico correo electrónicopegua omondo haġua imarandu ha omoñe'ë haġua umi ojeguerekáva ichupe.
- Oipuru hekopete correo electrónico ha opa marandu ikatúva ojuhu Internetpe.

Umi navegador ojepurúva Internetpe

1. Ama'ë ta'anga rehe:

2. Ambohováí ko'ã porandu:

- Mba'épa rehecha ta'angápe.
- Mba'épa ndéve ġuarã he'ise ñepytyvõ.
- Nde piko rehendumimíma oñeñe'ëramo Internet rehe.
- Eikuaápa mba'erãpa ojepuru Internet.

Aikuaa haġua

Mba'erãpa ikatu jaipuru Internet

Internet niko peteĩ red tuichaitereíva. Ombojoaju ojuehe hetaiterei computadora oĩva oparupiete. Ko red rupive, tapicha opavave ikatu jaguerahauka marandu oparupiete, ha ikatu avei jajuhu opaichagua kuaapy. Ikatu voi ñañemongeta peteĩ tapicha ndive oĩva oimehapete, mombyrý ramo jepe.

Internet oñepyrúva'ekue yma 1970 rupi. Upérõ guare, umi militar Estados Unidos pegua oñepyrú oipuru ARPANET, peteĩ proyecto ombojoajúva oñondive umi bases militar opa Estados Unidos tuichakuére oĩva.

Reikuaápa...

Umi documento web niko archivo oipurúva peteĩ ñe'ë pevarãvo ijpopyre hérava HTML. Péva rupi, ikatu ñamoĩ pe Internetpe opaichagua jehaipyre, ikatu jaipuru tai michĩvéva térã tuichavéva, ikatu ñambosa'y jahaíva, ikatu avei ñamoĩ ipype foto, ikatu avei jahupi video, ha opaichagua mba'e pu. Péicha rupi pe Internet oipurupaite umi multimedia.

Upéi, oikéma avei empresa privada ha okakuaa ohóvo ko red. Ha 1980 rupi katu oikéma avei ko redpe umi universidadkuéra ha avei oĩmimíma tapicha ndaha'éiva militar térã umi universidadpegua oñekonectáva Internetpe.

Ko Internet niko ojeyapo ikatu haġuáicha opavavénte ñañopytyvõmba. Péicha, oĩramo tapicha haihára ndaikatúiva ovende hembiapokue, ikatu omoĩ Internetpe, ha upépe opavavete ikatu ojogua he-mbiapokue. Ha péicha, opavavénte ikatu ohechauka hembiapokue Internetpe. Avei Internet rupive ikatu jahecha opaichagua arandukuaa, ikatu jajuhu aranduka ikatúva jahecha jahepyme'ë'ÿre mba'evete, ha avei oĩja hepyme'ëva'erã jaipotárõ.

Ikatu haġuáicha jaguereko Internet ñaikotevẽ: peteĩ computadora, peteĩ módem ha avei peteĩ software ñañeconnecta haġua peteĩ proveedor ndive, ambue software jaipuru haġua pe Internet ha peteĩ ISP (Empresa Proveedor de Servicios). Kakuete nunga ko'ã emprésape jahepyme'ëva'erã ome'ëhaguére ñandéve Internet.

Hetaitei mba'e niko Internet oguereko, ikatu jaipuru heta mba'erã. Péva apytépe ikatu jaipuru pe WWW (World Wide Web, oje'e avei chupe ñandu renimbo guasu ombojoapypáva ojuehe hetaitate computadora oparupiete oĩva), ikatu avei jaipuru pe correo electrónico, umi navegador, umi buscador, ikatu ñañomongeta ñande rapicha ndive, ikatuvoyi jajohecha ñañomongetakuévo, ikatu jaguerahaka térã ojeguereka ñandéve opaichagua marandu, foto, video, ha mba'e.

Jahechamína mba'épa jajuhukuaa Internetpe

World Wide Web (www térã katu ja'ekuaánte chupe web): umi servicio apytépe ome'ëva Internet, pe www hína ojepuruvéva. Pe web niko paginakuéra aty tuichaitereíva ojoajupáva ojuehe (upévare oje'e hese ha'eteha peteĩ ñandu renimbo guasu).

Pe webpe ikatu ñamoñe'ẽ opaichagua jehaipyre, ikatu jahecha video, foto, ha hetaitereive mba'e.

Sapy'ánte rehoséramo peteĩ ne angirũ rógape, oikóva mombyryete, ndereikuaava'erã mba'e távapepa oiko ha avei reikuaava'erã moõitẽpa oiko upe távape. Peichaitẽnte avei Internetpe. Reike haḡua peteĩ hendápe, reikotevẽta peteĩ dirección rehe. Péva pe dirección niko héra URL (Localizador Uniforme de Recursos). Opa URL oguereko mba'eichagua paginapahína upéva, mba'eichapa héra ha moõpa oĩ. Ñama'ẽmína ko techapyrãre:

Pe dirección niko oñepyryũ ojehechaukávo pe protocolo jaipurútava jajuhu haḡua documento jahekáva. Pe ojepuruvéva niko HTTP (he'ise Protocolo de Transferencia de Hipertexto).

Upéi, jajuhúta www (World Wide Web) omombe'úva mba'eichaguaite serviciopa pe ojepurútava. Upéi ojehai peteĩ kytã ha oñemoĩ mávapa pe página web jára; upéi katu mba'eichagua organizaciõn pa ha ipahaitẽpe moõpa opyta. Ñane retã ojehechauka haḡua ojepuru py (péicha oñemombyky Paraguay pe dirección Internetpe)

Navegador térã explorador ojepurúva internetpe

Pe navegador niko ojepuru jajuhu ha jahecha haḡua umi documento webpe oĩva. Pe navegador rupive niko jaiekuaa Internetpe jahecha haḡua opa mba'e oĩva guive pype.

Umi navegador rupive jajuhukuaa marandu ñaikotevẽva oĩva Internetpe. Umi marandu niko oĩhína ambue komputadórape, ikatúva opyta ko'ápe ñane retãme térã oimehapete. Internet rupive ikatu ñambohasa ojupe opaichagua marandu. Umi marandu niko ojehai Internetpe peteĩ ñe'ẽtee rupive oñembohérava HTML (Hypertext Markup Language, Lenguaje de Marcado de Hipertexto).

Ko'açaitéramo oĩ heta navegador ikatúva jaipuru. Umi ojepuruvéva niko ko'áva:

Umi buscador rupive katu jahekakuaa marandu ñaikotevẽva. Upevarã, jahainteva'erã mba'épa jahekase ha pe buscador ojeporekáta ha he'íta ñandéve moõitẽpa ikatu jajuhu upe jahekáva.

Umi buscador ojepuruvéva niko google, bing, ask, yahoo, webopedia, ha mba'e.

Pe Servicio de Transferencia de Archivo (FTP: File Transfer Protocol, Protocolo para la Transferencia de Archivos) rupive ikatu jaguerahaka ha avei ojgueruka ñandéve opaichagua documento digital: software, jehaipyre, opaichagua ta'anga, tyapu, purahéi, ha mba'e. Pe FTP rupi ikatu ñande jaike jahecha mba'épa oĩ ambue computadórape, toĩ jepe mombyryete ha ikatu avei jakopia umi documento ñane computadórape. Sapy'ánte katu umi documento ñaikotevéva tuichaiterei ha upéi-charõ mbegueteri jakopia. Péicha jave ikatu jaipuru avei peteĩ software ñanepytyvõva, omomichívẽva pe documento pya'eve jakopia hağuaícha.

3. Ambohovái ko'ã porandu:

- Mba'épa ñaikotevé ñañekonecra hağua Internetpe.
- Mba'e piko pe Internet.
- Mba'erãpa ikatu jaipuru Internet.

4. Ha'e mba'épa he'ise opa mba'e ojepurúva pe dirección Internetpe:

<http://www.arandurape.edu.py>

http .....
 www .....
 arandurape .....
 edu .....
 py .....

5. Amoĩ N oñeñe'ëramo navegador rehe ha B oñeñe'ëramo buscador rehe:

- ( ) Software oĩva peteĩ sitio térã página webpe.
- ( ) Software ojepurúva jaheka, ha jahecha hağua opaichagua documento web.

( ) Software jaipurúva jahecha hağua mba'e páginapepa ikatu jajuhu marandu peteĩ tema rehe.

( ) Ojuhukuaa Internetpe marandu pya'eterei.

6. Amongora umi ta'anga ha'éva navegador internetpegua:

7. Amoĩmba ko cuadro ahechauhápe mba'épepa ojojogua ha mba'épepa ojoavy navegador ha buscador Internetpe ojepurúva.

	Mba'épepa ojojogua	Mba'épepa ojoavy
Navegador		
Buscador		

8. Añomongeta che rogayguakuéra ndive mba'erãpa ikatúne roipuru Internet. Ahai umi mba'e ro'eva'ekue ko ñomongetápe.

.....

.....

Mba'épa oguereko ha mba'erāpa ikatu jaipuru umi navegador Internetpegua

1. Ama'ẽ ã ta'anga rehe:

2. Ambohovái ko'ã porandu:

- Mba'épa ahecha umi ta'angápe.
- Mávapa umi ta'anga apytépe íkono navegador rehegua.
- Mba'erā piko jaipurukuaa umi navegador.

Aikuaa hağua

Navegador Internetpe ojepurúva

Umi navedagor hérava avei explorador niko oguereko heta mba'e ñanepytyvõva jaipurúvo Internet, jahekakuvé marandu ha mba'e. Jahechamína mba'épa oreko ha mba'éichapa ikatu jaipuru umi navegador ojepuruvéva ñane retãme. Umíva niko héra Internet Explorer ha Mozilla Firefox

Ñañepyrũ hağua jaipuru navegador:

Jaike ha ñasũ hağua Internet Explorer jaipurúvo:

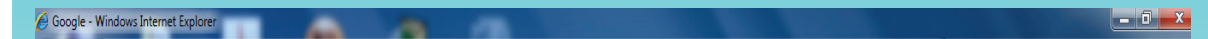
- Jaike hağua: Jajopyva'erã (clic) Inicio Windows oguerekóva, upéi jaha he'ihápe Todos los programas ha upéi katu Internet Explorer he'ihápe ha upépe jaike.
- Ñasẽ hağua: jajopyva'erã (clic) Salir (pe menu Archivo he'ihápe) térã pe íkono ta'anga Cerrar ikatúva jajuhu pe pantállape, yvatete ñande akatúa gotyo.

Jaike ha ñasẽ hağua Mozilla Firefox jaipurúvo:

- **Jaike hağua:** Jajopyva'erã (clic) Inicio Windows oguerekóva, upéi jaha he'ihápe Todos los programas ha upéi katu Mozilla Firefox he'ihápe ha upépe jaike.
- **Ñasẽ hağua:** jajopyva'erã (clic) Salir (pe menú Archivo he'ihápe) térã pe ta'anga Cerrar ikatúva jajuhu pe pantállape, yvatete ñande akatúa gotyo.

Mba'emba'épa oguereko pe ventana principal Internet Explorer ha Mozilla Firefox:

- **Barra título rehegua:** pépe jahecha mba'éichapa héra pe página.

Internet Explorer

Mozilla Firefox

- **Barra menú rehegua:** pépe jahecha umi komandokuéra oguerekóva pe programa.

Internet Explorer

Archivo Edición Ver Favoritos Herramientas Ayuda

Mozilla Firefox

Archivo Editar Ver Historial Marcadores Herramientas Ayuda

- **Barra navegación rehegua:** upépe jahaiva'erã pe dirección (URL) jaikesehápe.

Internet Explorer

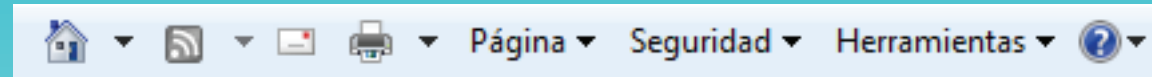

Mozilla Firefox

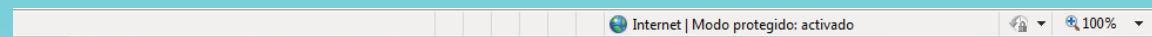
- **Barra Comando rehegua:** upépe jajuhúta tembipuru ojeipuruvéva. Peteĩ clic rupive jaipurúma ko'ã mba'e.

Internet Explorer

- **Barra estado rehegua:** ohechauka marandu página ojepurúva rehegua.

Internet Explorer

Firefox

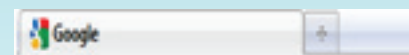

- **Pestaña:** ikatu ningo ñanavega opa sitio rupi jaipurukuévo peteĩ ventana añoñte. Pe pestaña ohechauka mba'e páginapa jaipuruhína.

Internet Explorer

Mozilla Firefox

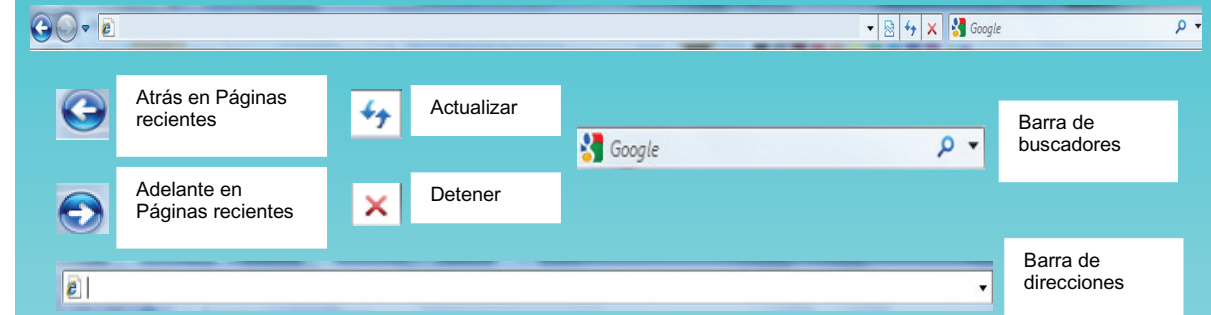

- **Tenda mba'apo rehegua:** péicha oje'e pe tenda ñamba'apohápe, ikatúva ja-hecha ha jaipuru (jakopia, jahai haġua, ha mba'e).

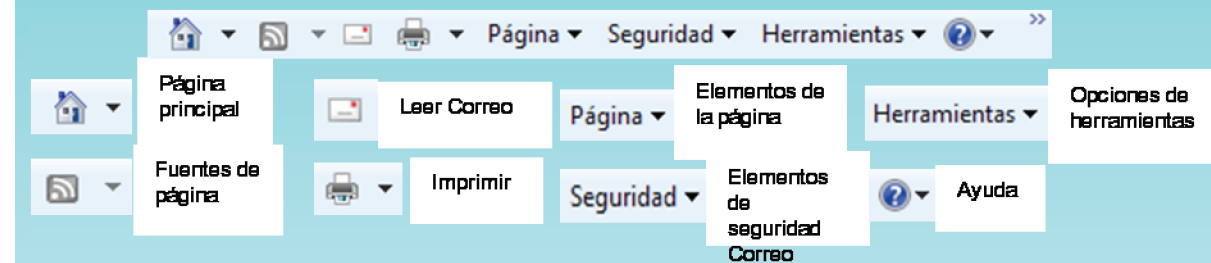
Mba'eräpa ñanepytyvõ barra herramienta rehegua:

Internet Explorer

• Barra ñanavegaha

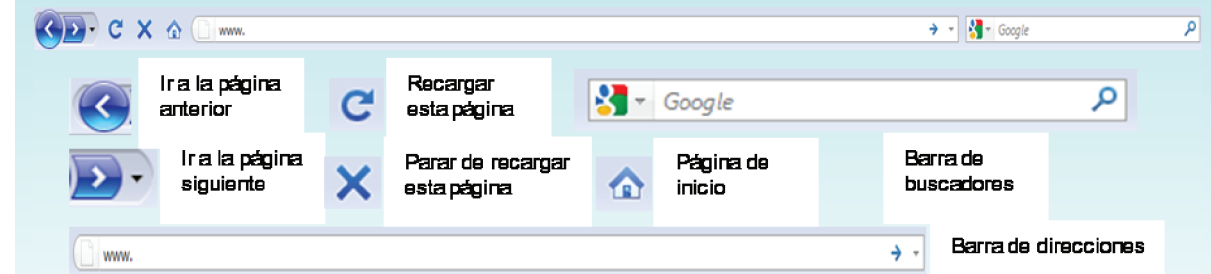

• Komandokuéra

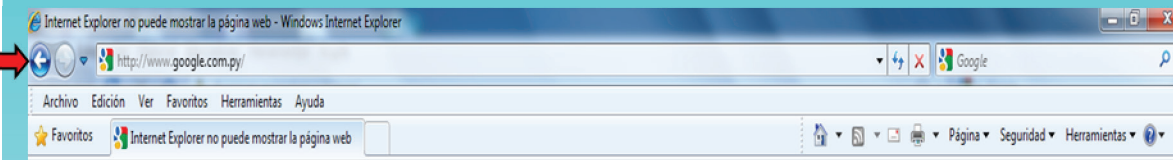
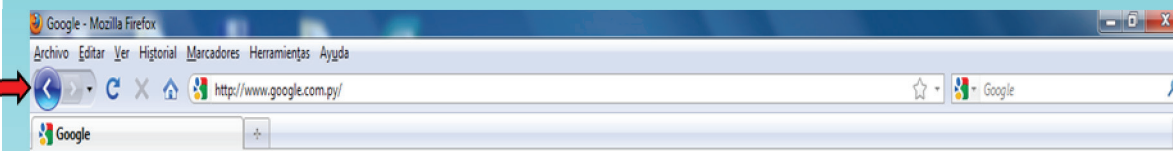
Mozilla Firefox

• Barra navegación rehegua

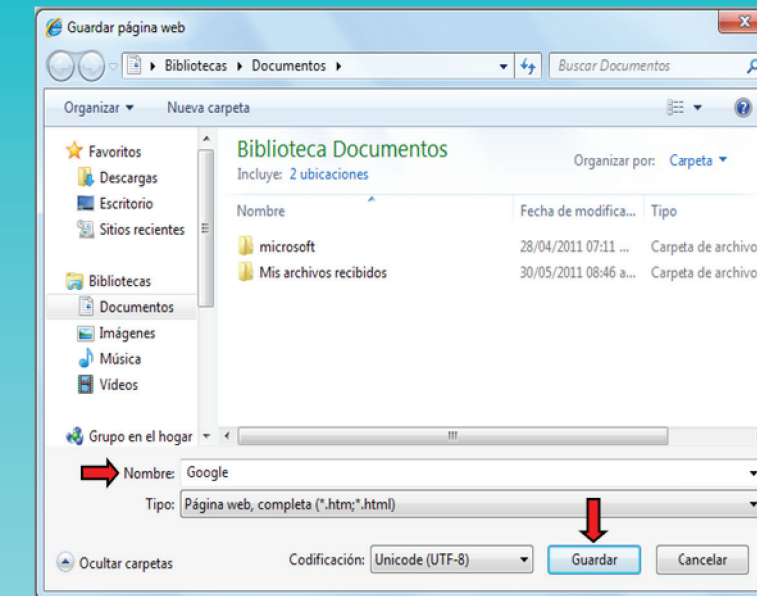
Jaipuru hağua pe navegador:

Jaipuru hağua pe navegador ñane computadora ñakonektava'erã Internet rehe, upéi jahaiva'erã pe dirección (URL). Techapyrã: www.google.com.py ha upéi jajopy Enter, ha jaikétama pe página web upévape.

Internet Explorer**Mozilla Firefox****Ñañongatu hağua marandu Internet Explorer jaipurukuévo:
Jajapova'erã ko'ã mba'e:**

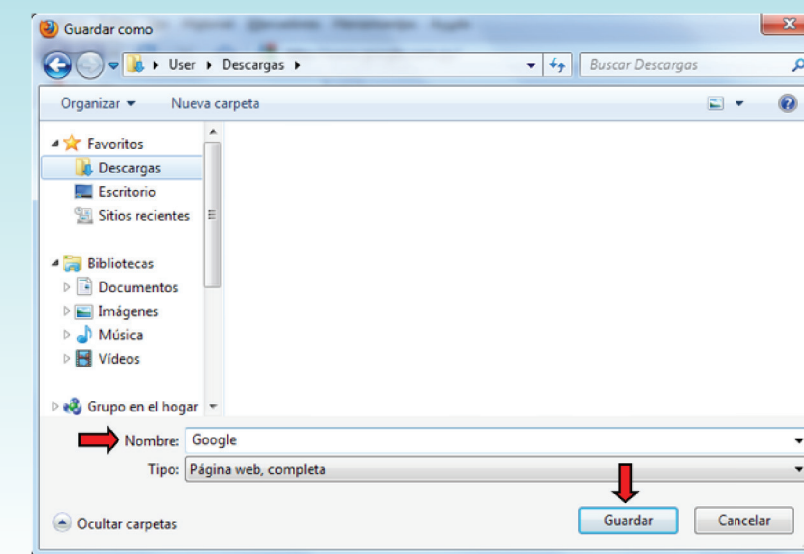
- Clic pe menú Archívope.
- Clic he'ihápe Guardar como...

Upéi, osêta ñandéve peteĩ ventana pe ta'angápe ojehechaukavaichagua. Upépe jahaiva'erã mba'éichapa hérata pe archivo, jaiporavokuaa moõitêpa pe computadora ryepýpe ñañongatúta ha upéi jajopy clic Guardar he'ihápe.

Ñañongatu hağua marandu Mozilla Firefox jaipurukuévo:**Jajapova'erã ko'ã mba'e:**

- Clic pe menú Archívope.
- Clic he'ihápe Guardar como...

Upéi, osêta ñandéve peteĩ ventana pe ta'angápe ojehechaukavaichagua. Upépe jahaiva'erã mba'éichapa hérata pe archivo, jaiporavokuaa moõitêpa pe computadora ryepýpe ñañongatúta ha upéi jajopy clic Guardar he'ihápe.

Jaipurúvo umi navegador Internetpegua oĩ peligro iporáva jaikuaa

Jajesareko poráva'erã mba'e marandúpa pe jahekáva Internetpe ha mba'eichagua páginapepa jaikéta. Oĩhína tapicha oipurúva Internet tembiapo vairã. Techapya: umi virus informático. ko'ã virus ikatu oike ñande computadórape umi archivo ja-kopiáva Intenetgui reheve. Ko'ã virus ikatu ombyai ñande computadora.

Phishing katu oje'e oñeha'ãramo ojeike peteĩ banco páginape, jahechápa ndaikatúi oñemonda pirapire. Hoax (engaño) oje'e umi omosarambíva Internet rupive ma-randu añetegua'ỹva

Avei, oĩ heta tapicha oipuru vaíva internet, omosarambi opaichagua archivo mba'e vairãnte.

Upévare, jajesareko poráva'erã ñanavegátaramo Internetpe. Ndajaikeiriva'erã pá-gina ndajaikuairamo mba'épa ominéne oguereko. Upéicha avei, nañame'ëiva'erã avavépe marandu ñande reko rehegua, ndajaikuua porãitéiramo máva-pa oikuaáta umi mba'e. Moõpa opyta ñande róga, ñane teléfono número ha mba'e nañame'ëiva'erãvoi Internet rupive.

Internetpe jajuhukuaa marandu opaichagua: oĩ umi heta mba'e oĩ vaíva ha avei hetã mba'e oĩ poráva.

Upévare, jajesareko poráva'erã jaipurútaramo marandu Internétpé jajuhuva'ekue. Ikatu jajesarekohína pe página ñaguenohëhaguégui pe marandu. Upéva ikatu ñanepytyvõ jaiporavo poráve hağua marandu ñaikotevëva. Péicha, umi organismo nacional ha internacionales téra umi biblioteca virtual oguereko hetaite marandu oĩ porãitéva. Upéva rupi, ñaikotevëramo marandu mba'asy ha tesãi rehegua, ikatu jaike Ministerio de Salud Pública y Bienestar Social páginape (www.mspbs.gov.py); ñaikotevëramo marandu tekovekuéra rehegua, ikatu jaike pe Dirección General de Estadística, Encuesta ha Censo páginape (www.dgeec.gov.py), ha mba'e.

Ñañemomandu'a

Internet niko ojejapo ñepyrúva'ekue opa tapicha ojuhu hağua pytyvõ oikote-vëvape. Péicha, Internet ru-pive ikatu jajuhu hetaite mba'e ha ikatu ñañomongeta tapi-cha oĩva mombyryete ndive. Ndajaipuruiva'erã Intenet mba'e vairã.

3. Amombe'u ahaívo mba'épa ajapova'erã aipuru hağua peteĩ navega-dor Internetpegua.

Ñepyrūrãite: .....

Upéi katu: .....

Ha upéi: .....

4. Amombe'u mba'eichagua herramientapa oguereko peteĩ navegador Inter-netpegua.

Barra herramienta rehegua:

.....

Barra navegación rehegua:

.....

Barra estado rehegua:

.....

5. Amombe'u mba'érepa tekotevë jaipurukuaa umi navegador Internetpegua.

.....

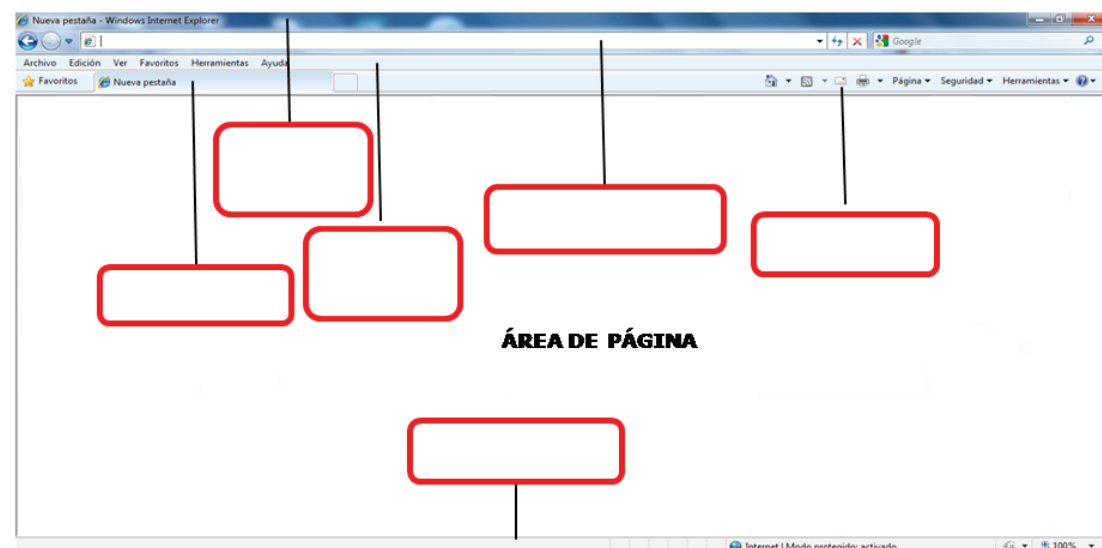
6. Ahai mba'épa he'ise ko'ã ta'anga barra de navegación reheguápe ojepurú-va.

Comandos	Funciones
	
	
	
	

7. Amoĩmba ko cuádrope mba'épa oguereko Internet Explorer:

Internet Explorer

8. Jaha sala de informáticape jaipuru haġuaicha navegador web.

- Ñañepyrũ ñanavega.
- Jaike ko páginape: <http://www.museobarbero.org.py>
- Jajopy clic Dr. Andrés Barbero ra'anga ári.
- Jajopy clic Dr. Andrés Barbero réra ári.
- Ñamoñe'ẽ Dr. Andrés Barbero rembiasakue rehegua marandu jaaikuaa haġua.
- Ñañomongeta mba'éichapa oiméne pe karai oipytyvõra'e ñane retãme.
- Ñañongatu marandu Dr. Andrés Barbero rembiapokue rehegua.
- Ñamboty pe navegador.

9. Ahai che kuatiápe mba'éichapa osẽ chéve umi tembiapo navegador jepuru rehegua ha amombe'u mba'érepa tekotevẽ jaipurukuaa umi comando.

10. Añomongeta che rogayguakuéra ndive Internet jepurúre. Ahai che kuatiahaípe mba'épa ro'e Internet jepuru rehe amombe'u haġua che irũnguérape mbo'ehaópe ambue árape.

11. Aguerekóramo che rógape computadora oñekonectáva Internet rehe aipuru peteĩ buscador ha aheka marandu che aikuaaséva: deporte, purahéi, jerokey, literatura, ha mba'e.

Correo electrónico

1. Ama'ẽ ko'ã ta'angáre:

2. Ambohovái ko'ã porandu:

- Mba'épa ikatu jahecha umi ta'angápe.
- Mba'épepa ojoavy pe correo convencional correo electrónicogui.
- Nde rógapepa mba'eichagua correo ojepuru.

Aikuaa hağua

Correo electrónico

Pe correo electrónico niko ojepurueteri ko'áğa rupi. Péva pe correo rupive, ikatu jaguerahauka ha ojgueruka ñandéve opaichagua archivo digitalva. Ñandéve ojguerukátaramo peteĩ correo electrónico, natekotevẽi jaipuruhína computadora Internet reheve. Ikatúnte ojgueruka ñandéve ha upéinte ñande jaikekuua jahecha ñande correo ha jakopiakuua umi archivo ojguerukava'ekue ñandéve.

Ko'áğa rupi, tekotevẽtereímavoi jaguereko ha jaipuru correo electrónico. Péva rupive ikatu ñañomongeta ñande rapicha ndive toĩ oĩhápe. Ikatu jaguerahauka térã ojgueruka ñandéve opaichagua archivo digital: jehaipyre, foto, purahéi, video, ha mba'e. Upéicha rupi, pe correo electrónico ojepurueteri mba'aporã ha opa mba'erã ko'áğa rupi.

Mba'épa tekotevẽ jaipuru hağua correo electrónico

Jagueraha térã ojguerukátaramo ñandéve marandu correo electrónico rupive, jaguerakova'erã katuite peteĩ direcciónde correo electrónico. Péva pe direcciónde ome'ẽva'erã ñandéve peteĩ proveedor de correo. Upevarã, jaipuru peteĩ programa de correo térã correo Web, jaike pe páginape, jajerure peteĩ direcciónde ha u-pépe oñeme'ẽ ñandéve ñahepyme'ẽ'ỹre mba'eve.

Mba'épa oguereko peteĩ direcciónde correo electrónico

Jaipuru hağua correo electrónico, ja'ehaguéicha tekotevẽ jaguereko peteĩ direcciónde correo, oje'e avei chupe peteĩ cuenta de correo. Upéva katuite péichata:

nombre_usuario@compañia.organización

Techapyrã: marandu@arandurape.edu.py, péva pe cuenta ojepuruhína Ministerio de Educaciónde. Ikatúnte ñanemba'eteéva, noĩriva ñane mba'apoha rérape.

Techapyrã :
rebecamaria@gmail.com

Pe direcciónde oñepyrũvo ikatu voi jaipuru ñande réra (rebecamaria) térã ambue ñe'ẽ. Upéi, ou peteĩ símbolo: @ (arrova) katuite ojepurúva peteĩ correo electrónicope, ha upéi katu oúma pe dominio (gmail.com), ohechaukáva moĩtépa oĩ pe cuenta.

Péicha, pe correo jahechava'ekue ningo Rebeca María mba'e ha ha'e oipuru peteĩ correo gmail.com. Pe gmailpe peteĩ correo añónte oĩva'erã péva pe téra reheve. Péva he'ise ndaikatuiha ojeguereko mokõi correo peteĩchaitéva peteĩ proveedorpe. Ikatu jaguereko mokõi térã hetave correo proveedor iñambuéva ndive. Techapyrã: rebecamaria@yahoo.es, rebecamaria@hotmail.com,... Péicha, ikatu jaguereko heta correo ñaikotevêháicha. Ikatu peteĩva jaipuru mba'aporã ha ambue katu ñaño-mongeta hağua ñane pehënguekuéra térã ñane angirũnguéra ndive.

Jajesareko hağua correo electrónico rehegua

Pe correo electrónico ipya'e, ndahasýi ijepuru, ndahepýi (jaguereko guive Intenet ndajapagavéima mba'eve jaipuruhaguére correo electrónico), ha avei ikatu ojgueruka ñandéve ha ñande jaguerahaka opaichagua archivo digital.

Avei, iporã jaikuaa ikatuha pe correo electrónicogui pya'ete ñaguenohẽ marandu. Avei, ikatu jahecha peteĩ correo ñande voi jaguerahaukava'ekue. Umi correo oğuahêva ñandéve ha ñande jaguerahaukáva niko oñeñongatu, noñehu-ndíri. Ndajavorrái aja, ikatu jaieke jahecha mba'épa oĩ upe correo.

Ikatu voi jaha ambue tetãme ha mba'e ha jahechakuaa pe ñande correo. Upépe oĩmbaitéta opa mba'e jaguerahaukava'ekue ha ojguerukava'ekue ñandéve.

Iporã avei jaikuaa oĩha heta mba'e tekotevêva ñañangareko jaipurúvo correo. Sapy'ánte oğuahêta ñandéve correo spam. Péva he'ise ha'eha peteĩ correo oguerékóva marandu ndaha'éiva añetegua, ñane mbotavyse ha mba'e. Peichagua correo javoranteva'erã.

Oĩve ambue mba'e iporãva jajesareko:

- Oĩ niko umi virus ikatúva oike ñande computadórape peteĩ correo rupive, ojguerukáramo ñandéve peteĩ archivo oguerékóva virus. Virus niko peteĩ software ojejavova'ekue ombyai hağua pe computadora. Ha'etevaicha ombhasýva pe computadora, ñanderasyháicha avakuéra ha mymbakuéra avei.

Reikuaápa...

Correo electrónico ikatu: correo POP (oipurúva programa hérava Outlook ha Thunderbird) ha correo WEB (web rupive heta correo ikatu jaipuru: Hotmail, Yahoo, Gmail, ha mba'e)

- Oĩ avei correo omosarambíva marandu japúva. Umíva héra correo hoax.
- Avei, ko'áğa rupi ojguerahauka correo electrónico heta tapichápe, ha umíva ikatu jey oguerahauka ambuépe. Péicha, oñemosarambi pya'ete marandu, ha avei oguerékóramo virus peteĩ archivo ojguerahaukáva, oñemosarambi virus térã spam, térã hoax.

3. Ahai

a) Mba'épa pe correo electrónico.

.....
.....

ã) Mba'éichapa ha mba'erãpa ikatu jaipuru correo electrónico.

.....
.....

ch) Mba'emba'épa oĩ peteĩ dirección de correo. Jahechaukamína:

.....
.....

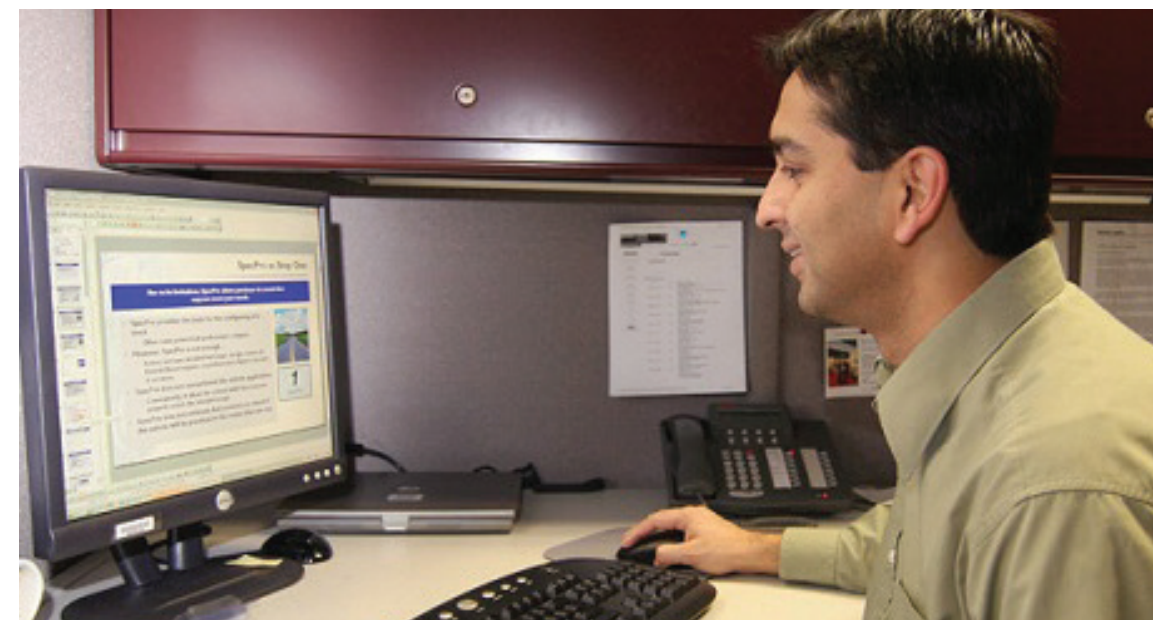
4. Ahai mba'e porã oguerékóva correo electrónico ha avei mba'épa jajesarekova'erã, umi mba'e naiporãiva oĩva avei correo jaipurúvo.

Iporãva	Naiporãiva

5. Ahechauka peteĩ X rupive mávapa correo electrónico elemento:

Dirección correo electrónico rehegua	
Documento digital purahéi, video	
Proveedor correo rehegua	
Cadena correo electrónico rehegua	
Correo web	
Hoax	

6. Ajapo peteĩ collage, ahechaukahápe mba'erāpa ikatu aipuru correo electrónico, ha mba'érehepa añangarekova'erā.**7. Añomongeta che pehēnguekuéra ndive correo electrónico jeipurúre. Ahecha mávapa oipuru correo electrónico, ha oĩramo oipurúva, aparandu chupe mba'erāpa oipuru jepi ha py'ỹintepa oipuru. Ahai umíva amombe'u haġua che irūnguérape ambue árape.****Correo electrónico jepuru****1. Ama'ẽ pe ta'anga rehe ha upéi amombe'u ahecháva.****2. Ambohovái ko'ã porandu:**

- Mba'épa ojapo pe karai ta'angápe ojehecháva.
- Mba'e eleméntopa oguereko peteĩ correo electrónico.
- Pe karai oguerahaukaséramo correo ndaha'éiva electrónico, mba'éichapa ojapova'erā, mboy aravópa oikotevẽ.

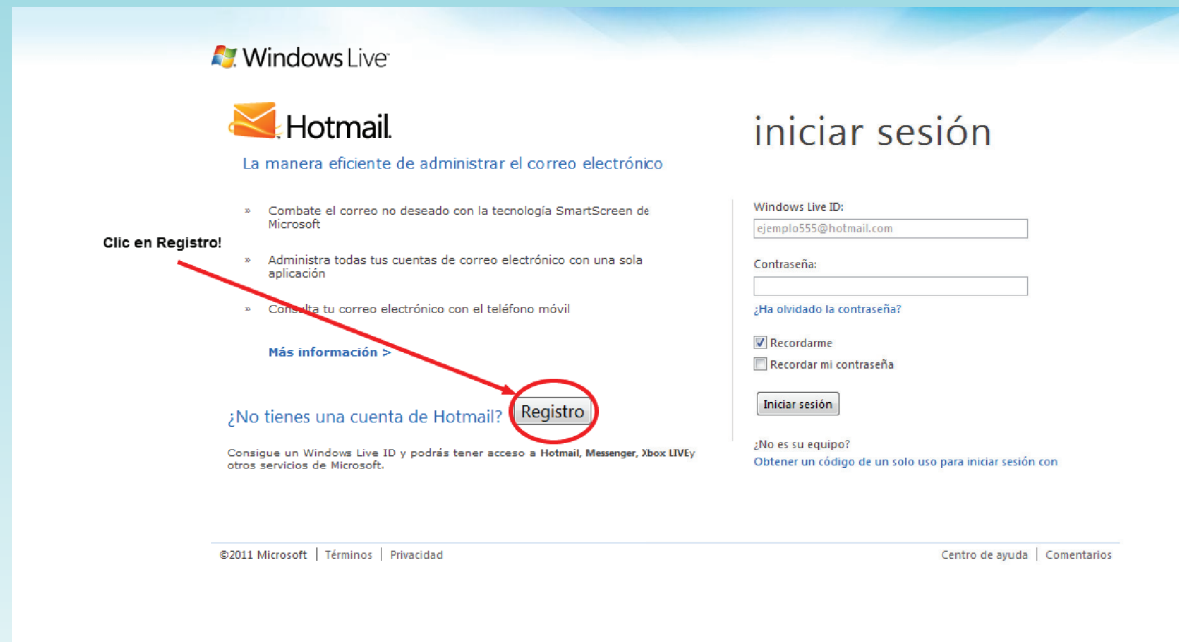
Aikuaa hağua

Mba'éichapa jaipurukuaa peteĩ correo electrónico

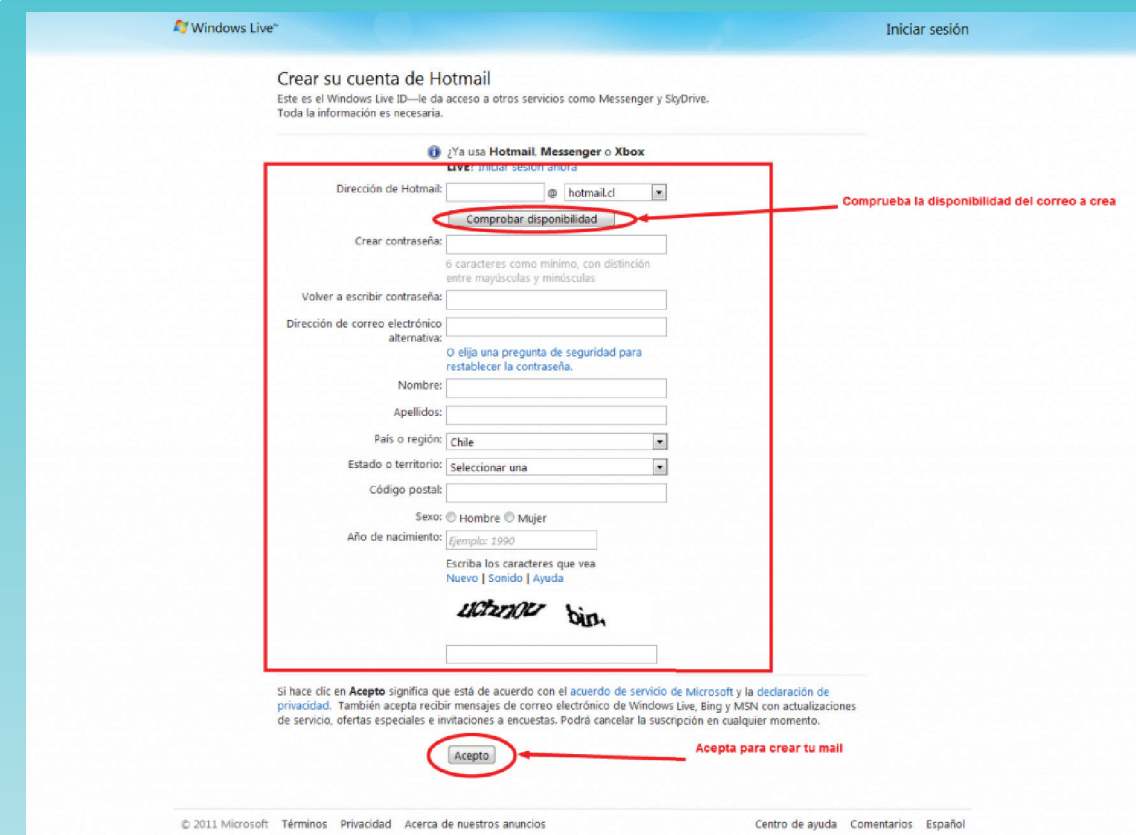
Jaguereko hağua peteĩ cuenta, jaikeva'erã Internetpe ha jahava'erã peteĩ página webpe oguerekóva umi compañía ome'èva péichagua servicio. Umi ojepuruvéva ñane retãme niko www.gmail.com, www.yahoo.es, www.hotmail.com ha mba'e (hetaiterei oĩ ko'áğa). Ko'áva ikatu jaipuru jahepyme'ẽ'ỹre mba'evete.

Techapyrã, jahecháta mba'épa jajapova'erã jaguereko hağua peteĩ cuenta correo electrónico Hotmail rehegua.

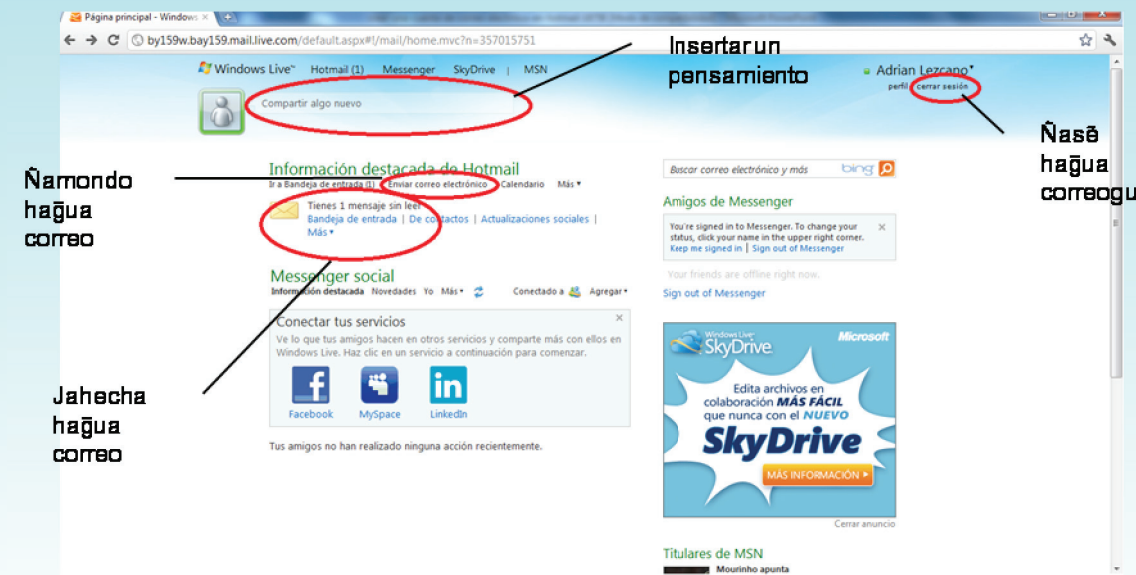
1. Jaikeva'erã página web Hotmailpe: www.hotmail.com. Upépe, jahava'erã he'ihápe Regístrate. Upépe clic rupi jaike.

2. Upéi, jahaiva'erã pe correo réra ha peteĩ contraseña, péva rupi ikatúta ñande añoite jaike upéi ñande correo. Pe contraseña ningo peteĩ llave. Upéi, ñamoimba opa ojejeruvéva pe páginape ha oimba vove jajopy clic Acepto he'ihápe.

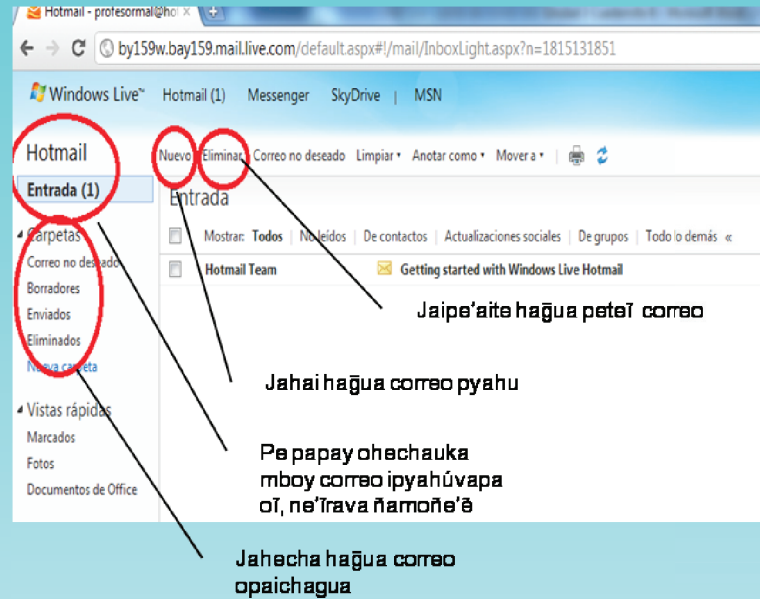

3. Upéi, oĩporãmbáramo, ikatúma jaike pe pantalla principal oĩva ñande correo. Ko ta'angápe jahecha mba'épa ikatu jajuha pe página principalpe.

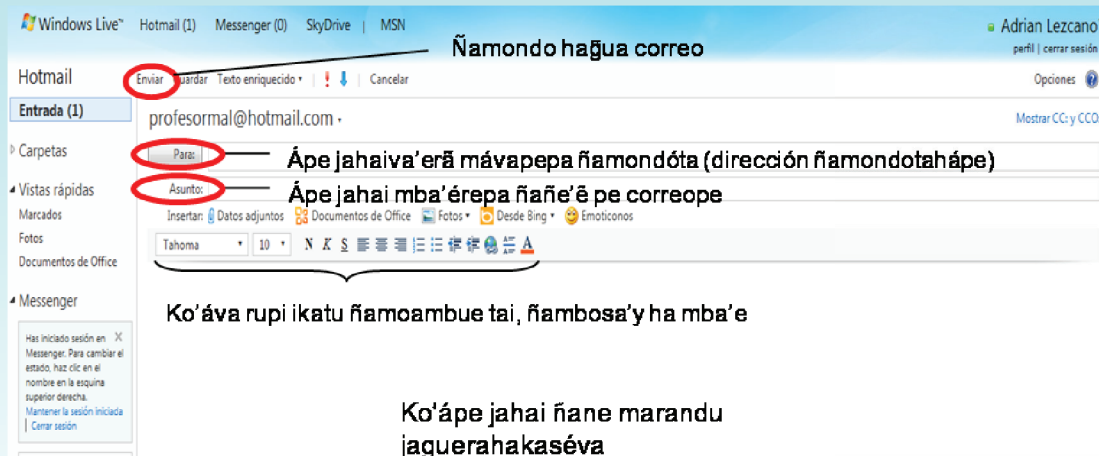

Correo jepuru

Jaipuru hağua correo jaikekuua bandeja entrada reheguápe. Upépe jajuhúta umi correo ipyahúva ha avei umi ñamoñe'émava'ekue. Ikatu avei, jahai peteĩ correo ipyahúva ha jaguerahauka.

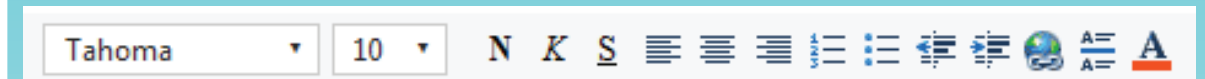

Jahai hağua peteĩ correo jajopy clic Nuevo he'ihápe ha jahecháta kóva ko ventana:

Ko'ápe jahaiva'erã pe direccióñ ñamondotahápe correo. Ikatu ñamondo peteĩ térã hetave tapichápe.

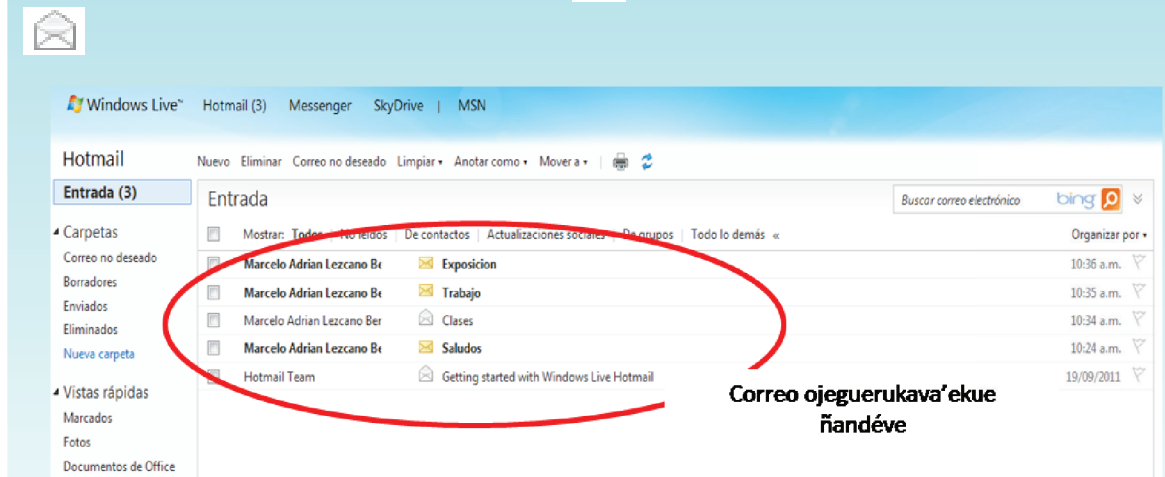
Ko'ápe jahaiva'erã mba'érehepa ñañe'ë pe correo.

Mba'e ikatúva jaipuru: ikatu ñamomichĩve térã ñambuichave taikuéra, ikatu ñambosa'y, ha mba'e. Ikatu avei ñamohũve umi taikuéra, jahaguy térã ñamoñeno'imi.

Jajopy'va'erã Enviar jahaipate rire pe correo ñamondo hağuantema.

Ñamoñe'ë hağua correo jahava'erã Bandeja de entrada pe. Jajapóvo clic peteĩ correo ári, jahecháta pe correo. Umi nañamoñe'ëi gueteriva ojekuaáta hũmieve ambuekuéragui ha pe ta'anga kóicha: ; umi ñamoñe'émava'ekuekatu péicha:

3. Ambohovaimíta

Mba'épa he'ise correo web.

.....

.....

Mavamávapa umi empresa oikuave'ëva correo web.

.....

.....

Mba'éicha javérõpa ideprovécho ñandéve correo electrónico.

.....

.....

Mba'épepa iporãta correo electrónico ñande rekovépe çuarã.

.....

.....

4. Ha'e mba'erãpa ojepuru:

Nuevo	
Eliminar	
Asunto	
Enviar	
Entrada (10)	

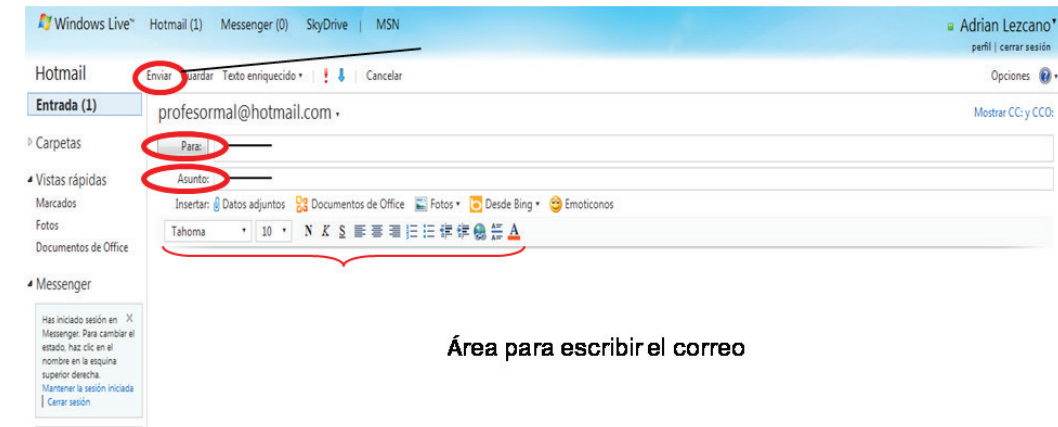
5. Amombe'u mba'éichapa jajapo jaguereko haḡua ñande correo electrónico.

.....

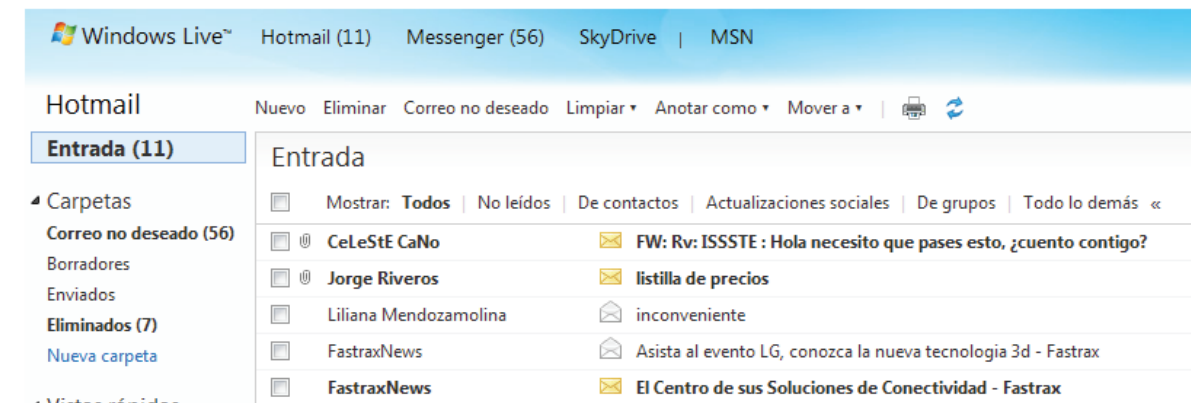
.....

.....

6. Ha'e mba'épa oĩ pe ventana jahaihápe peteĩ correo electrónicope.

7. Pe ta'angápe, amoĩ ✓ umi correo oñemoñe'ëmava'ekue ykére ha X ahechauka haḡua umi ne'ĩrava oñemoñe'ë.

8. Jaha sala informática reheguápe ñamba'apo haḡua.**Tembiaporã 1ha.**

- Jajapo ñepyrũ ñande correo electrónico.
- Jahai peteĩ marandu.
- Ñamondo peteĩ ñane irũme.
- Ñamboty ñande correo ha ñasẽ pe páginagui.

Tembiaporã 2ha.

- Jaike ñande correo.
- Ñamoñe'ẽ marandu ojguerukava'ekue ñandéve.
- Ñamoambue pe jehaipyre ojguerukava'ekue ñandéve. Ikatu ñambuichave taikuéra, ñambosa'y...
- Ñamondo jey ñane irũme (oguerukava'ekue ñandévepe) ha ha'e ohecháta mba'épa ojoavy ijehaipyrépe.
- Jahechami ñande avei mba'épa iñambue ñande haipyre jaguerahaukava'ekue ñane irũme ogueruka jey vove ñandéve.
- Jahai mba'épa jaikuaa pyahu ko tembiapo rupive.
- Ñasẽ ñande correo.

Tembiaporã 3ha.

- Ñañomongeta ko tembiapo jajapova'ekuere mbo'ehára ndive.

9. Añomongeta che pehẽnguekuéra ndive correo electrónico jepuru rehe. Ikatúrõ, ahai ha amondo correo electrónico peteĩ che rapichápe térã peteĩ che parientepe oĩva mombyry.**Arandukakuéra ojepuruva'ekue**

- ABELLA, G. y OTROS. *Educación Ambiental*. Editorial Intercontinental.
- *Enciclopedia informática*. Ultima Hora. 1999. Editorial El Pais S. A. Buenos Aires – Argentina.
- FERNÁNDEZ, E y OTROS (1997). *Tecnología 8*. Buenos Aires: Santillana S.A.
- FERNÁNDEZ, J. (1976). *Pretecnología*. 6º E.G.B. Madrid: Didascalía.
- ITAIPU BINACIONAL. (2006). *Manual de Educación Ambiental*. Asunción: Talleres Gráficos EMASA. Paraguay.
- NAUMANN, C; CORONEL, M. (2008). *Atlas Ambiental del Paraguay: Con fines educativos*. Asunción.
- NICARAGUA. MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CULTURA. MINISTERIO DE ENERGÍA Y MINAS (2010). *Aprendamos a utilizar eficientemente la energía*. Managua.
- PARAGUAY. MINISTERIO DE AGRICULTURA Y GANADERÍA. *Programa de Desarrollo Sustentable*. Manuales Técnicos. PRODECHACO.
- PARAGUAY. MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CULTURA (2005). *Trabajo y Tecnología*. Volumen 2. 5º grado. Asunción: Talleres Gráficos EMASA. S.R.L.
- PARAGUAY. MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CULTURA. (2008). *Programa de Estudio del 5º grado*. Asunción: El Ministerio.
- PAREDES, M. (2003). *Producción Agropecuaria Ecológica. Material Educativo para pequeños productores*. ALTER VIDA. Asunción.
- PORTILLO, J. (2010). *Manual de Sistemas Agroforestales para el Desarrollo Rural Sostenible*. Proyecto JIRCAS.

- RIVAS, A. y OTROS (2004). *Manual del Promotor y Educador Ambiental. Módulo 2*. Hernandarias, Paraguay.
- RIVAS, A. y OTROS (2004). *Manual del Promotor y Educador Ambiental. Módulo 1*. Hernandarias, Paraguay
- RIVAS, A. y OTROS (2004). *Manual del Promotor y Educador Ambiental. Módulo 3*. Hernandarias, Paraguay.
- SERAFINI, G. (1996). *Introducción a la tecnología*. Argentina: Plus Ultra.
- SOTO, Á. (1997). *Educación en Tecnología. Un reto y una exigencia social*. Colombia: Cooperativa Editorial Magisterio.

Tenda Internetpegua ojepuruva'ekue

- archivo.abc.com.py/.../muy-pronto-el-mango-dara-sustento-a-miles-de-familias
- <http://archivo.abc.com.py/suplementos/rural/articulos.php?pid=389199>
- http://www.freshplaza.es/news_detail.asp?id=40664#Scene_1
- <http://www.buenastareas.com/ensayos/Industrializacion-Del-Mango/186125.html>
- <http://www.mitecnologico.com/Main/ProduccionDeElectrodomesticos>
- <http://www.euroresidentes.com/vivienda/mantenimiento-casa/planchar-ropa.htm>
- <http://www.edenorchoricos.com.ar/edenorchicos/jsp/paginas/electricidad.jsp>
- <http://www.bricolajedecabecera.es/canalbricolaje/electricidad/14-portalamparas-cables.html>
- <http://www.reparacion-de-electrodomesticos.com/cuidados/>
- <http://www.alegsa.com.ar/Dic/sala%20de%20chat.php>
- <http://www.misrespuestas.com/que-es-un-chat.html>

- <http://es.wikipedia.org/wiki>
- <http://crecimiento-personal.innatia.com/c-coaching/a-que-son-redes-sociales.html>
- <http://reyesocialespe.wordpress.com/2011/07/10/que-es-una-red-social/>
- <http://drgeorgeyr.blogspot.com/2010/12/peligros-de-internet-ciberacoso-y.html>
- <http://www.omicro.com/2011/04/crea-tu-propia-red-de-mensajeria/>
- <http://s3.amazonaws.com/ppt-download/redessociales-091116182310-phpapp01.doc?response-content-disposition=attachment&Signature=2tUePDDmmXZnMgw84Q3YEr%2F9q8E%3D&Expires=1317041788&AWSAccessKeyId=AKIAJLJT267DEGKZDHEQ>
- <http://s3.amazonaws.com/ppt-download/web-20-y-redes-sociales-virtuales-ques-la-web-20-1202898189651913-4.pdf?response-content-disposition=attachment&Signature=LhpnP3Tv%2BdiEme2y9o1OOWGVf14%3D&Expires=1316997197&AWSAccessKeyId=AKIAJLJT267DEGKZDHEQ>